

BUNJEVAČKO KOLO

OMLADINSKI ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST I KULTURU

GODINA II

MAJ - JULI 1934

KNJ. II SV. 4-6

Slatka pogreška

— Istinit događaj —

1.

Milica Vidakovička dobila je od muža dvestotina dinara da kupi sebi par cipela. Bila je to velika radost za mladu ženu poreskog pripravnika, koji je bio mizerno plaćen, a nije imao nikakvog drugog prihoda. Mala porodica štedila je mesecima za ovaj par cipela.

Žena je žena. Prijateljice su imale nove cipele. Samo je ona nosila stare. Bio joj je već stid...

Po podne Milica je otpratila muža u Poresku Upravu i dogovorili su se da će odmah posle toga otići u radnju da kupi cipele. Posle će posetiti svoje prijateljice da bi im pokazala svoje nove cipele. Žena to svakako mora učiniti. Cipele ne bi, bez kritike svojih prijateljica ništa vredile, a bila je ubedjena da će joj cipele svaka samo pohvaliti. Ta već mesecima gleda izloge i imala je dosta vremena da izabere najlepše. Zнала bi već zatvorenim očima da nađe cipele koje je izabrala.

Pošto se rastala s mužem pošla je prema ulici Kralja Milana. Nešto uzbuđena od radosti, rasejana ušla je u jednu radnju. U momentu kada je otvorila vrata videla je da je pogrešila radnju no, ne zna ni sama, nije imala snage da se vrati. Stidela se. Našla se pred pultom jedne banke, pred mladim gospodičićima koji su joj se vrlo ljubazno osmehnuli i zapitali je šta želi. Milica je stajala nekoliko trenutaka u mučnoj nedoumici. U prvom trenutku je odlučila da će reći:

— Pardon, pogrešila sam. Htela sam cipele.. U drugom minutu probudi se u njoj stidljiva i lakomisljena žena.

— S čime mogu da Vas uslužim milostiva gospođo?

Pripravnikova žena, koja je po svom stasu i lepoti zaslužila ovu titulu, pocrvenila je, no ipak je konačno izustila:

— Molim jednu srećku.

— Želite li celu, polovinu ili?...

— Svejedno je. Dajte mi dobar broj.

Nije uopšte gospođa Milica mislila na to da li će imati dosta novaca, niti šta će reći muž i prijateljice, kojima je već unapred najavila da će sada, prvoga, kupiti nove cipele.

— Izvolite broj 13.773, milostiva.

Bunjevačko Kolo

— Šta to košta?

— Dvestotine dinara.

— Zar ne može biti jeftinije? — pitala je kao obično na pijaci, ali odmah je pocrvenila. Ipak se snašla i s jednim blagim smeškom isplatila novac.

Milica se ni drugi dan nije setila kako je izašla iz banke i kako jo došla kući. Zna samo da je lutala ulicama i stalno mislila samo o tome kako da se opravda pred mužem i prijateljicama.

Muž je već bio kod kuće kada se Milica vratila. Prijateljicama je rekla da će naručiti cipele i neće više nositi gotove fabrične cipele, jer one stvaraju samo žuljeve a ona neće da pati. Mužu je isto to rekla, kada je ovaj iznenađen pitao zašto nije kupila čipele.

Prošlo je nekoliko dana i muž je uopšte zaboravio za ženine nove cipele.

2.

Muž se nalazi sam kod kuće. Neko zvoni. Muž otvara vrata.

— Tražim gospodina Sredoja Vidakovića.

— Ja sam. Šta želi gospodin! — pita začuđeno Vidaković mladog elegantno obučenog gospodičića.

— Dobar dan. Dozvolite gospodine Vidakoviću, da Vam iz sveg srca čestitam, — reče radosno činovnik i odmah dodaje:

— Dozvolite, ja sam Momčilo Zlatarević, bankarski činovnik. Doneo sam Vam ugodnu vest.

— ?

— Dobili ste danas jedan od većih zgoditaka. Petstotina hiljada dinara.

— ?

— Vaša srećka je izvučena sa velikim zgoditkom. Mi se tako radujemo... Odmah će doći i jedan novinar i fotoreporter. Bićete sutra u novinama... Senzacija. Zamislite gospodine!...

— To je zabuna gospodine. Ja ne igram na lutriji.

— Kako? Prodali ste svoj loz?

— Nisam ga uopšte imao.

— ?

— Ja nemam pare za takve stvari. Jedva živim iz plate. A krasti neću. Nemam ni mogućnosti da kradem...

— Jeste li Vi Sredoje Vidaković poreski pripravnik sa stanom u Hilendarskoj 26 I. sprat desno?

— Vrlo dobro znate. Izgleda da su Vas dobro naučili moji prijatelji, koji su hteli da me „nasade.“

— Ali, molim...

— Da niste ovako otmen, ja bi se vrlo prosto rešio Vaše posete...

Zlatarević nije imao kud nego k' vratima. Pre nego što je otišao ostavio je na stolu izveštaj koji je doneo sa sobom. Na ovom je stajao i broj izvučiene srećke.

Vidaković je bio ljut zbog ove neslane šale. Kada se za sat i po vratila kući gospođa Milica odmah je primetila da nešto nije u redu. Mislila je da je Sredoje našao srećku.

— No, sad ću ja dobiti lekciju — mislila je u sebi. Pošto je muž na svako njeno pitanje odgovarao vrlo neraspoloženo ona se usudila da ga zapita:

— Ma šta je s tobom?

I Sredoje ispriča svoj slučaj.

Milica se silno obradovala. Bila je opet u nedoumici i nije znala kako da obraduje muža. Htela je odmah da ode u banku i primi novac, ali da li bi mogla jedna žena kao što je Milica tako dugo da čeka?

— Sreto! Ja moram da ti priznam... mi imamo srećku... mi smo zaista dobili...

— Ma, šta govoriš?

— Tako, znaš, ja sam pogrešila i...

— Kako? Šta? Pogrešila?

— Juh! Opet si ljubomoran! Jeste, pogrešila sam radnju i umesto cipela kupila sam srećku...

— Ah — uzdahnuo je Sreta — ti mačkice jedna i poljubi strastveno svoju ljupku ženicu.

Trčali su ulicom da stignu pre no što zatvore banku. Mladi činovnik se smejaio kada ih je spazio u vratima. Sve se je objasnilo. Za pola sata ceo im je novac bio isplaćen, ali toliko grdne pare nisu smeli da nose kući i ostavili su na uložnu knjižicu pod uslovom da se novac može isplatiti samo ako oboje dođu...

Uzeli su pedeset hiljada dinara za trošak. Muž je imao hiljadu dinara duga na raznim mestima. Otišli su odmah da to plate. Žena je naravno kupila sebi tri para cipele.

Prijateljice su brzo doznale za sreću i došle sve redom da čestitaju. Tako i kolege Vidakovića. Došao je i sam upravnik, koji je bio strog i formalista, ali se izgleda i on poklonio pred srećom i parama. Drugi dan ga je odmah predložio za unapređenje.

Vidaković je postao ljubimac društva. Promenio je stan, kupao se od sada svaki dan u svojoj kupaonici.

Dobivao je iz provincije pozdravna pisma, čestitke, molbe. Ljudi su pokazivali za njim prstom:

Gle, to je sretni Vidaković!

Drugi su ga, pa i nepoznati, duboko i smerno pozdravljali na ulici.

3.

Nakon nekoliko meseci Vidaković je čitao u novinama anonse Klasne lutrije o pretstojećem vučenju. Ležeći na novom šezlonu dozvao je ženu, poljubio je lukavo, izvadio iz portfelja dvestotine dinara i pružio ženi sa rečima:

Milice! Idi, kupi sebi cipele..

Ivan Milodanović

Mir na Balkanu

Prid našim očima odigravaju se važni događaji na Balkanu. Oni su ratno raspoloženje, koje je vladalo prošle jeseni u mnogim narodima Evrope, prominili i pritvorili u miroljubivu politiku. Lozinka ove miroljubive politike je :

— Balkan pripada balkanskim narodima.

Ovo geslo izrekao je prije deset godina naš mudri i junaki vladar Njegovo Veličanstvo Aleksandar I.

Deset godina je trebalo da prodje pa da cio svit, a u prvom redu Balkan razumi golemu važnost i značaj načela : Balkan pripada balkanskim narodima.

Trebalo je da prodje deset i više godina pa da bugarski narod, četvrti sin jugoslovenske majke, prodje putem koji je zabilžio veliki, neumrli Stambolijski. Trebalo je more krvi, mnogo nevinih žrtava pa da konačno pristane sa komitskim upadima talijanskih plaćenika: makedonstvujušćih u našu državu, da ne bude kačačkih upada, podlačkih atentata, koji su za tudj novac, tudj račun i tudj interes remetili dobre odnose medju jednokrvnom i jednojezičnom braćom, razbijajući nadu u budućnost mira.

Danas se već ne čuju puškaranja sa naše južne granice. Plaćenici su onemogućeni, jer je i u Bugarskoj zavladao režim reda i poštenja, režim, koji je virovatno. prožet bratskom ljubavlju prema jugoslovenskom narodu.

Bugarski narod nije nikada učestvovao u podlim napadajima i atentatima na Jugoslaviju. Bugarski narod je ostao nepokolebiv i čvrst u svom ubidjenju da bratstvo mora pobiditi sve interese lukavih i moćnih neprijatelja Slovenstva.

Bacimo samo kratak pogled na minule događaje u bliskoj prošlosti, jer treba da dodjemo i sami do spoznaje da Jugoslavija izgrađuje mir na Balkanu, da je Jugoslavija stožer mira u ovom dilu Evrope a inicijator, stvaralac i nosilac ove uzvišene misije i ideje je naš kralj.

Naš kralj Aleksandar je u vrimenu kada su se nad državama Balkana počeli skupljati gusti, crni oblaci, koji su na-

Javljivali veliku buru, pošao da positi sve balkanske države. Mi vidimo našeg kralja u oktobru mesecu u positi kod kralja Rumunije, zatim u Varni kod kralja Bugarske odakle je pošao da positi poglavara turske republike. Pri povratku u svoju domovinu naš kralj odlazi na Krf da se zajedno sa našom kraljicom pokloni prid spomenikom i grobovima naših izginulih ratnika, koji su svoje živote položili u inostranstvu za naše dobro, za naše živote, za veličinu i sjaj sveukupnog našeg naroda i države. Tu, u Grčkoj, naš kralj je positi i poglavara grčke republike.

Ove četiri posite urodile su plodom. Za kratko vreme, 10. decembra 1933 godine, bugarski kralj Boris vratio je u Beogradu ovu positu.

Opasnost bure je prošla sa našeg obzorja. Naš kralj je dao inicijativu za miran rad, za stvaranje uslova za miran i lipši život.

Triba osobito naglasiti miroljubivost našeg naroda. Triba da naglasimo kako smo vidili na železničkoj pruzi od Caribroda do Beograda bivše srpske ratnike, četnike, medju kojima mnogo osakaćenih i takvih, koji su za vreme svetskog rata bili prorešetani bugarskim kuršumima; vidili smo omladince, čije su roditelje bugarski ratnici u bratoubilačkom ratu mučki ubili; vidili smo starce i starice koji su u ratu sa Bugarskom izgubili svoje sinove jedince. Vidili smo kako su svi izašli iz svojih domova, možda pišaćili i po dvadeset kilometara po mrazu i poledici do velikih i malih usputnih stanica i stražara, i tamo gdi ne staje voz, da svi, bogati i siromašni, spontano iz dubine duše kliču našim gostima, bugarskom kraljevskom paru: — Ura!

Ovi dočeci od Caribroda do Beograda nisu politika i nisu akt kurtoazije, nisu naručena slavlja, nisu samo gest pažnje već spontana manifestacija volje našega naroda, koji je politički zrio, za onu politiku koju je inaugurisao naš kralj pokrivši velom zaborava i praštanja prošlosti.

Narod ne zna za višu politiku i diplomaciju. On ne prati prigovore evropskih državnika o razoružanju i drugim vištačkim pitanjima. Narod vidi samo jedno; naš kralj je uneo svitla u mračno balkansko obzorje i udaljio opasnosti jedne nove katastrofe, a tome je prvi vidljivi znak polazak bugarskog kraljevskog para u Beograd.

Narod žudi za mirom i ta spontana manifestacija jugoslovenskog-bugarskog prijateljstva i bratstva jasno svidochi da sva plemena jugoslovenskog naroda žele da žive u miru, u medjusobnoj saradnji i prijateljstvu.

Mi, sinovi najmanjeg jugoslovenskog plemena, ovdje na siveru posmatramo nimo ovu kolosalnu manifestaciju srpskog

Bunjevačko Kolo

dila jugoslovenskog naroda i svi mi odavde divimo se legendarnom pregalaštvu, odricanju, samoprigroru, širokogrudnosti i velikom srcu našeg junačkog i mudrog Pijemonta. On je priživio Golgotu, izgubio more krvi i legiju odličnih sinova u bratoubilačkom ratu, a sada, posli 15 godina, jugoslavenski Pijemont daje inicijativu za praštanje, za bratsku saradnju. On daje primer duboke miroljubivosti i bratske ljubavi u zagrljaju dva jugoslovenska cara: Aleksandra i Borisa na beogradskoj željezničkoj stanici. Ovaj zagrljaj je pečat izmirenja svih plemena jugoslovenskog naroda i opomena svima i svakome da:

— Balkan pripada balkanskim narodima.

*

Posli ovog jugoslovenskog bratimljenja izminjene su posite brojnih jugoslovenskih i bugarskih društava i korporacija u Beogradu i Sofiji. Pogledi cilog svita bili su upereni na Beograd, koji je dostojanstveno, bez buke i reklame, izgradjivao i dalje balkanski mir.

Naš ministar spoljnih poslova g. Boško Jevtić, koji je tako sjajno interpretirao osićanje cilokupnog našeg naroda, prihvatio je kraljevu inicijativu i pokazao se kao najbolji diplomata Jugoslavije. On je uspio u onome, na čemu su dosada padali svi naši ministri spoljnih poslova.

Posli kraljevih posita, koju je pripremala naša diplomacija, mi vidimo našeg ministra g. Boška Jevtića na brojnim konferencijama u inostranstvu i kod kuće. U Zagrebu se drži konferencija Male antante, koja daje na znanje našim vikovnim ugnjetačima, da je isključena svaka mogućnost revizije mirovnih ugovora. Posli toga naš ministar g. Jevtić poduzima putovanje u prijateljsku Tursku i on je prvi jugoslavenski ministar koji po svršetku svitskog rata prolazi kroz Bugarsku. Ovaj prolaz bio je slavan i ostaje vična uspomina kako g. Jevtiću tako i svima nama. Za kratko vreme iza toga naš ministar g. Jevtić odlazi u slnžbenu positu u Sofiju. Ona je iskorišćena sa strane Bugarske za veliku manifestaciju jugoslovensko-bugarskog bratstva. Nije, međutim, ni sa ovim završena diplomatska misija g. Boška Jevtića, koji neumorno radi na ostvarenju Balkanskog pakta, koji će potencirano naglasiti fakat da:

— Balkan pripada balkanskim narodima.

Mi vidimo rumunjskog ministra Titulesca i turskog ministra Tevfik Ruždi beja u Beogradu, koji zatim zajedno sa g.g. Jevtićem i grčkim ministrom potpisuje u februaru Balkanski sporazum. Na veliko iznenadjenje Bugarska nije htela pristupiti ovom paktu koji hoće da isključi rat medju balkanskim narodima.

Bugarska je bila tada, pod vladom Mušanova, na prikretnici no ova vlada je brzo otišla i 19. maja proglašena je diktatura, koja bez diktatorskih sritstava hoće da stvori novu Bu-

garsku sa slovenskim obilježjem, koja će raditi za sebe, za svoj interes, a ne onima, koji su i do sada samo slali atentatore, ubice na jugoslovensku granicu.

Bugarska je na putu da bude Bugarska, samostalna i miro-ljubiva država.

U značajne uspihe našeg ministra g. Jevtića spadaju još i njegove konferencije u Ženevi, u Parizu i Bukureštu. Njegov put u Pariz bio je put slave a tako isto put francuskog ministra spoljnih poslova g. Bartua u Beograd bio jasan dokaz vičnosti francusko-jugoslovenskog prijateljstva i saveza. Bartu je otvoreno rekao svima :

— Francuska će, ako ustriba, čuvati s puškom granice svoje prijateljice Jugoslavije!

*

Ovo je kratak prigled našeg diplomatskog rada za pola godine i on za svakoga pruža dosta svitla o tome, da je Jugoslavija stožer mira na Balkanu, da u Jugoslaviji može svako sa zadovoljstvom gledati u lipšu budućnost. Triba samo misliti dobro i — biće dobro!

Joso Šokčić

Bunjevački pogled

Šta su poriklom Bunjevci, odakle su se doselili u ove krajeve i kojoj užoj plemenskoj grupi pripadaju, (svojoj bunjevačkoj o čemu sumnjaju pojedini kopači „istorije“) u to neću niti smim dirati. To je užasno bolesno drvo, sa kojeg su nam padali u usta otrovni plodovi od kojih se mnogi naši sinovi okreću još i danas u jednom pečalnom bunilu tvrdoglavosti. To drvo nam nisu prijatelji zasadili, niti su ga gajili iskreni bunjevački sinovi i zato bi ja najradije njega utamano, a njegove vinovnike pri sađenju i grlate nadribaštovane pri negovanju, prosto batinom priko krstiju i prognao iz same blizine i uspomene bunjevačkog plemena. Ta naša „braća“ su nam donela njihovim slavnim istoričarskim radom jednu njih dostojnu stvar : razdor. Svaki neka kaže da nam je brat, ali onda neka prizna da su Bunjevci samo Bunjevci po plemenu, a nikako praporci drugih južnoslovenskih plemena.

No ustranu istorija, mnogo zanimljivija je sadašnjost i budućnost Bunjevaca. Bunjevce bi mogli podeliti u narod (gdi bi došli svi oni koji se ne bave umnim radom uglavnom), u inteligenciju i poluinteligenciju. Narodni duh je u osnovi zdrav, neiskvaren (ne računajući ovamo gradsku izopačenost, koja je

Bunjevačko Kolo

opšta). Inteligencija je zdrava, ali dosad dosta malobrojna. Mnogo brojnija je od nje poluinteligencija, kako je nazvasmo. To je upravo nika vrsta lumpen-inteligencije. To je ni livo, ni desno, nego jedna neukusna mišavina, koja leži na tilu Bunjevštine kao rana. Tu su ljudi koji su nanizali uvirenja sridnjih škola, pa i diplome, jedino žato što se time mogu steći izvesna zvanja. Inače ti ljudi upotripljavaju knjige samo kad ih kidaju i to za zavijanje slanine, potpaljivanje vatre i već druge stvari gdi se hartija iz knjiga upotripljava, a veli se, da za to nije higijenska. Ali ovi naši lumpen-intelektualci vole da vode svuda glavnu rič, da se nazivaju pritstavnicima našim i s naročitom slašću se izjašnjavaju o književnosti, nauci, umetnosti. Svu tu njihovu obrazovanost potkripljuju izrazima što padaju oko biljar-stola i kockarskih instrumenata, pa i njihove svete literature koju svaki dan čitaju, a to su podlisci listova u kojima se skoro uvik govori u nekoliko redaka o velikim stvarima i to obično iz stomaka.

Jedan tipičan primer mišljenja ovih lumpen-intelektualaca naših je jedan „vođa“ njihov. Mislim tu na njegovo golo, svojstveno, a ne namišteno mišljenje. Kad se govorilo o jednom idealnom pokretu najmlađih Bunjevaca, taj „vođa“ je autoritativno prikinuo razgovor sa ričima :

— Ma jelte, imaju li ta dica novaca?

— Odakle će imati...

— Šta govorite onda o tom. Sve to nije ništa...

I kad je „vođa“ mrkosno produžio kolutati dim svog cigara, ljuteći se što se njegovi slidbenici motaju oko stvari, gdi novca nema, svi su sa poštom začutali. A to nije Čivut, to je naš lumpen-inteligenat. A to je bol i vaj, što lumpen-inteligenati zapinju papke da zauzmu i u prosvitnom životu prva mista i potisnu prave inteligente. Njih ima mnogo i u svom svojstvu su jaki. Priznajemo im da su jaki u svom svojstvu. Ovo je za njih čestitka.

Štaviše, ti lumpen-inteligenati drže sebe visoko. Oni potcinjuju sve drugo, a dižu njihovo. I pošto se ono nekoliko inteligenata drži bunjevački (ima i za njima lumpen-inteligenata kao mase, budimo iskreni), ovi „vođi“ iz lumpen-inteligenata skaču i u nacionalne stranpotice. Bunjevac, Bunjevština, ikavština, to je za njih seljačko. A zar nisu seljaci dali divne nar. pisme i pripovitke ; zar to nije uzvišenije no nalickana, našminkana glava (šteta što nismo natoliko zaraženi megalomanijom kao ona nacija od koje su to učili naši pseudo intelektualci, jer bi onda tu bila i monokla) ovih lažnih obrazovanih ljudi, čijim glavama je opasno prineti upaljiv materijal. Pažnja, slama se lako pali! (Oprostite vulgarnost!)

Ti su spremni na sve, samo na rad ne — ni motikom, ni

umom. Žalost je to što pravih inteligenata imamo vrlo malo, i što su uz to raštrkani. Dalje je žalosno i to da mnogi od idealnih bunjevačkih inteligenata materijalno zavise od tih pseudo-obrazovanih ljudi i to im koči iskrenost.

U sadašnjosti uopšte smo malo dali na kulturnom polju. Imali smo političke kvalifikovane, a ne stvarne veličine, koje iz svoje regionalnosti nisu uspjele probiti se do državničke veličine. Nauka je slabo čula za nova bunjevačka imena. Čak ni novih pedagoga u samim sridnjim školama nemamo. Gdi se najviše pozitivnih znakova pokazuje, to je književnost i publicistika. U tim pravcima se radilo već od oslobođenja intenzivnije i pokazali su se dosta lipi rezultati. Od onih koji su se već afirmirali, a ne da se samo javljaju, imamo čuvenu pripovidačicu, priličnog romansijera i romansijerku. Zatim dramatičara čiji se komad davao u pozorištu, pa najnoviji publicisti. To je stvarno. I slikarska umetnost. To je dala prava inteligencija, njezin cvit, a ostalo?!... To je polje gdi se teško dobija na bombu, tu treba rada. Tu se ne može tako, kako misle mnogi pseudointeligenti da skupe masu plaćenika, i gotov velikan. Niti se da začepkati perom ili naći tri narodne stvari i evo bunjevačkog Vuka.

Malo smo dali u sadašnjosti. Naši stari su relativno mnogo više dali. A malo dajemo, jer nas više zanimaju politikanstvo i lakša probijanja kroz život. Nismo dobili još ni jednog većeg organizatora. Svaki Bunjevac je sposoban da vodi jedan pokret koji mu je prirastao uz srce, ali se ritko nalaze Bunjevci koji mogu da rade slušajući. Mogu slušati, ali tuđu komandu. Ritko se našao dosad Bunjevac koji je bio sposoban tako voditi stvar, da psihički prisili ostale da ga slušaju, da se pokore njegovoj duševnoj snazi. Tu je stara klica slovenskog razdora. Bunjevcima bi trebao jedan pravi vođa koji bi znao sve voditi i disciplinovati i tako izbaciti prave vridnosti, a badavadžije zgaziti.

Malo smo dali, jer smo i suviše dogmatični. Bunjevac je katolik i tamo gdi religija nikakog posla nema. Dogmatizam je okov slobodne misli. A od školovanih ljudi posli ujedinjenja, moglo bi se reći, da smo najviše popova dobili. Svi su oni skroz dogmatičari i to unose i tamo gdi ne treba. Ništa protiv religije na ovom mistu, ali se naši duhovnici trpaju i u svitovne stvari, ali ne kao svitovnjaci, nego sačuvaju svoje popovske osobine. Oni su bili narodi izvodi u ono vreme kad drugih obrazovanih ljudi ne imasmo, sad neka se ostave toga. Neke samo čuvaju crkvu. Tim više se to može od njih tražiti što njihova konfesionalna organizacija nije nacionalna. Neke se ne trpaju u nacionalne stvari, što oni rade. Nisu još zaboravljene one poslanice po čitavoj našoj državi... Dalje su svi naši noviji popovi nacionalno čudno odgojeni, jer od Bunjevca postadoše neki (šta

Bunjevačko Kolo

im bi o sveta buniko nacionalizma, zar u tvoje carstvo...) bunjevački Hrvati. Južno-slovenska plemena su jedno u jednom idealu, šta da mi poltronišemo onda jednom baš izabranom plemenu... Ovi bunjevački „Hrvati“ ne simpatišu ustanove koje rade na našem narodnom jedinstvu, niti se oni viđaju tamo... ako ih baš interes ne sili. A pravi Hrvat mora čuvati narodno jedinstvo.

Dakle zbog dvi stari triba da se popovi ostave naših svitovnih stvari : zbog nesmetanog razvijanja naše jedinstvene nacionalne misli i razvijanje slobodne misli. To će doneti nacionalno zdravi svitovnjaci, svisni Bunjevci, inteligenti. Njima triba pripustiti to svitovno staranje, koje je kadgod zaista korisno bilo sa popovske strane. Ne, triba im pripustiti, nego će to i zauzeti oni.

Jedna stara stvar je još kočnica izbacivanja naših novih vridnosti. Imamo mi niku naročitu vrstu ljudi, nike bivše zastarile „vođe“ koji su se ukotvili u niki stari ugled i čekaju da im svaki mlad čovik koji hoće da radi, ljubi sada već neproduktivne ruke i tek tako dobije priznanje. Jao onome ko to ne učini. I jao, ako je kukavac, a ako je muž, on će raditi ma koliko kidisali na njega ti neproduktivni velikani ugleda, koji je davno izgubio bazu (ako je samo imao stvarnu). To su zastarili, tvrdoglavi ljudi, koji upravo ne vrde ništa zbog svog egoizma. Ne triba im rad, njima triba nika slava. O sveta „slavo“ glupih ljudi. S moje strane, pridložio bih da jedan odbor Bunjevaca izradi velike bogato ukrašene diplome na kojima bi izvezli sve fiktivne zasluge ovih zastarilih velikana, pa da ih tako pokušamo nahraniti hranom samoljublja (jer od tog silno boluju siroti) i tako otstranimo njihove tvrdoglave noge što nam podmeću na svakom napridnom koraku. Mlade, idejno zdrave ljude, sa svitlim narodnim idealima u koje je uklopljena čista Bunjevština, a s puta sa zastarilim sipljivim moždanim dronjcima i bezrazložnim ugledima. Kaki ugled, kako poštovanje godina?? Zdrav rad za korist naroda, to je ugled, to je sveta starost. Kake diplome i priznanja — priznanje je mogućnost korisno dilati.

Budućnost traži mlade ljude, sa mislima i stremljenjima mlade i zdrave narodne ideje. A mlade ideje streme sjedinjenju, a ne diferencijaciji čije su pristalice šuplje tikve koje samo tako mogu sebi naći pristalica. Put evolucije je kod sjedinjenja, baš zato što smo bili rasparčani. Zar to ne može uviditi ta naša pseudointeligencija? Kaki je to posao, kidati već raskidano. O, vi bunjevački nacionalni berberi, zar ne vidite da brijete celavo?

Ta pustite da vam svisna Bunjevština, pravi inteligenti pokažu samo jedan ovako sumarni bunjevački pogled, koji je uvijek imao prid očima bunjevačko mliko kojim je dojen i veliko slovensko jedinstvo koje će ga hraniti. Ta bunjevački „Hrvati“,

Proletnje večeri i noći

io vi srpski Bunjevci, Bunjevci su već tri vika Bunjevci sa iskristalisanim južnoslovenskim osobina koje će se stopiti sa svim drugim južnoslovenskim nosiocima varijanata u jednu obnovljenu slovensku ideologiju.

Zar ne vidite da je nas prastari slovenski Perun raštrkao da pojedinačno usavršimo sve što najlipše koji ima, pa da ta savršenstva opet svijemo zajedno pod njegovu slovensku lipu. A mi imamo štogod najlipše, ta ne znate...

Naša čista ikavačka Bunjevština! Čemu pozajmljujete tuđe, kad imamo šta doprineti velikoj zgradi južnoslovenskoj! Samo pokažimo to... crpimo iz naroda: iz srca bunjevačkog...

Stipan Šimković

Proletnje večeri i noći †

*Sumrakom protrčaše vetri pjani
Polokaše oblaka guste rose
I padoše teškim snom u neznanoj strani,
Blage kćeri tišina raspletoše svoje kose
Uz ornjavu pesme Proleća.
Po širini umivenih nebeskih njiva
Mesec dojezdio kasom kao da broji stoleća
A njegovo svetlo ralo
U azur palo
Da za njim isklicaju mirijade zvezda
Kao stada zlatnih gljiva.*

*

*Rasprostrlo vela tihog životnog ritma puno
Proletnje večer.
Kao da iz svemira
Velikih bajka srebrni potok teče
I kao da iz dvora Lepota
I velike Tajne bezmernog života
Otkrovenja zabrujaše zvona
Pojavi se Ona
U mistici Lepotinih sena
Snažna, osiona.*

•

*Velika proletnja nasleđuje večer noć.
U njoj Ona
Bujna osiona;
Zrači iz Nje moć
Drvo što vaja tajnovito, svetlo, golemo.*

Bunjevačko Kolo

*U obrise svemira na porođaju iskona
Koren je svoj pustilo kao Tajne fluidno ureteno
Oko sveta svilo svoje bezdimenzijalne grane
Iz kojih pljušti kiša Sreće na dan što svane
I teška pesma bezdna, vrtloga i strasti
Nesreće i grdnog Pitanja, što će sa večnošću pasti.*

*Veliko proletnje večere oproštajno grli noć.
U njoj Ona
Lepa, tajnovito osiona
Pjana od strasti
Kao da će u Njoj ritam mladog Života cvasti.
A tišine blage kao pobožna starica
Gnjeздо što popravlja ranjenoj lasti.*

*Harmonija proletnjeg večera i nove noći.
Tu Ona. Ja.
Ona drhti.
Obuzelo je zračenje tajne moći
Pa prebire po eteričnim granama drva tajnovitog
Kao po liri zvuka plemenitog
I u peći svetog Otkrovenja rasprelava žar Sreće.
Po kupoli duše jato ushićenja leće
A ona se ljulja nemoćna u sreći
Da traži ključ velike Tajne
Proletnje Noći i Žene sjajne
Kad je grle cvetnim okovima
I puštaju u svoje krilo leći.*

Hortenzije Drnić-Kubičić

Pjesma ostavljenog

*K vrugu!... Bježite ispred lica
Smetaju i vaše sjene!
U prnjama crnim, zapuštenoga
Ostavit na ulici mene — — —*

*Ono što trebah — ne treba mi —
Ono što ljubljah — prezirem sad!
U moju dušu davno je uvuko
Hlad, mnoge sumnje i jud — — —*

*K vrugu!... Vi lica našminkana
Vucite odurne lješine!*

*Skrijte se jer duša mene jako li.
A tijelo u prnjamo gine — — —*

*Pogledam li se — oh, ja se stresem,
Bijeda me obuhvata: pali — — —
Pogled u budućnost? Da, ja sad drhćem
A gorka suza mi oko zali — — —*

*Ostavljen, sam se sebe stidim
Ne gledam dalje U Bijedno Sada!
Sanjarski zurim: bolestan slušam
Kako mi ideal po jedan pada!*

*A ipak: K vragu!... Strugnite sjeni
Ono što ljubljah — prezirem sad!
U moju dušu davno se uvuko
Hlad, mnoge sumnje i jad! — — —*

Blaško H. Vojnić

Ti si obolila

— Mislim, da Vam, gospodine, ne trebam reći, da što tiše uđete u sobu djeteta Sanjarke. Ako spava, nemojte je odmah buditi, jer malo prije sam bila s njom, treba da se odmori, ako pak ne spava, Vi sigurno znate šta ćete pričati mojem djetetu — Sanjarki. Ali, molim Vas, tako i samo toliko, da je previše ne umorite. Više humora nego istine, pa iako se neće moći na glas nasmijati radi bolova, njoj će se zabijeliti od uživanja nutrina i biće opet ono moje drago dijete — Sanjarka.

— A, od čega boluje?

— Dakle, čujem, vele liječnici da je bolest dosta opasna i ićiće naskoro u bolnicu. Njoj o tom ne smijete ništa govoriti jer će biti jako zabrinuta. — Oprostim se s njenom gospođom mamom, otvorim vrata zlatne Sanjarke i stupim pred nju.

— Zar Vi? Ipak jedanput!

— Izvinite, htio sam mnogo puta već doći, ali sam uvijek zaposlen. Juče sam imao da obavim korekturu jedne novine, zatim da pripremim za štampu časopis: „Plamen najmlađih“, i da znate kakvih interesantnih priča ima: Rijeka uspomena, Vrh sastanaka, Staza nas dvoje, Pisao joj se, On joj udvara, Pjesma srebrnih valova, Pjesma nad tihim jezerom..., Pjesme: Patnje i boli, Moje daleke čežnje, Ti si poletna, Velo na Tvojim grudima, Tvoje riječi, Ne vjerujem u sutonsko šaputanje...

— Iz ljubavi, pričajte mi priču koju ste spomenili: Rijeka uspomena, ta mi se najradoznelijom čini.

Bunjevačko Kolo

— Neće Vas umoriti?

— Ah, za ovako lijepe stvari vrijedno je ne samo da se umorimo nego i mnogo više, jer su to časovi u kojima se upravo uživa.

— Uistinu je divna, napisao je neki mladi pisac, kojega poštuju kao budalu, a gledajte kako divno piše. I sada staje pamet. Ko da razumije umjetnike. Žive u najvećoj bijedi, tuzi, samoći, skapaju i umiru od gladi, a drugima daju biser i najveće zadovoljstvo. Da, sve su to divne stvari i Rijeka uspomena i Vrh sastanka, ali će Vas umoriti, pa ću Vam recitovati jednu vrlo laku pjesmu:

SVILENO VELO NA TVOJIM GRUDIMA

Svileno velo rastrto
I grudi Tvoje sakriva
One su mladića svakoga
Čežnja neodoljiva. — — —

Preko njih đerdan se spušta
I sav se uz njih savija
I kao kras Ti grudi
Od ljubavi lako se njija — — —

Sumrak ih blago uvija,
Jedrina snom ih oblije
A velom što drhće, treperi
Vjetar — lutalac — vije — — —

I velo leti treperi
Grudi bijele se raskrile
A čežnju moju da ublaži
Velo se spušta od svile — — —

Zamišljeno reče: Uistinu divno je rečeno:

Preko njih đerdan se spušta
I sav se uz njih savija
I kao ukras Ti grudi
Od ljubavi lako se njija — — —

— Pozdravite ga u ime Sanjarke. Recite da divno piše. A Vi mi i sutra dođite, jer sada je već vrijeme kada moja mama dolazi. Ona mi je malo dosadna, zamislite: Polagano otvori vrata, na prstima ide po sobi, otvori prozore, donese na stol u čaši cvijeća, pogleda svuda samo ne na mene i bez riječi ode napolje. Tako radi uvijek. Vi sutra dođite, pa ćete mi pričati one priče, a umjetniku recite:

Pozdravlja te srdačno
Svako ti dobro želi
Ljubi te, tebi nepoznata — Sanjarka.

Blašković V

Veče u vinogradima

*Povetarci sneni svojom svežinom zibaju lišće...
Jedra topolâ šušte i pucketaju
Kao da nekud daleko silnom brzinom voze zemljania brod
Upleten u njihovo korenje.
Vitki jablani mašu duguljastim glavama:
Nekog nepoznatog doživlju...*

I pokatkad ih prignu, pa osluškuju pesme dalekih podneblja
Pesme, koje mrak, taj stari čergaš,
Što se sad seli ovamo sa druge zemljine polukugle
Nosi u svojim crnim torbama.

Taj čađavi čergaš halapljivo ždere sunčeve plodove i sve više
[deblja...]

Pod voćem su se senke uktovile međ vinovu lozu,
Pa dremaju

I trzaju se samo kad oblačci preko svoda zalaju
Ko paščad razigrana,

Il kad sunce svoje poslednje vlasi sulači preko vidikovih brana.

Tamo daleko ko svega rama,

Vidikova podnožja bukte u izmaglici purpurnog praška...

Meni sloboda bezmerne kupole kose draška,

I osećam da u čistinu voća i vinove loze bije odozdol

Neka zdrava snaga peska,

Što kroz poplavu mirisa, praljudskim nagonima treska

I traži srž sve harmonije :

Preko mene ko izvornog ždrela

Iz svega šika, mlazevima želja lije

Za ženom nagom ko priroda

S kojom bi zaigrali u krv urasle plamene igre

Divljački se grizli i valjali brzinom ko strela...

I u valjanju zavriskali pjano

Da unesemo glasnu u ovu nemu pesmu letnje večeri

Što se zavlači u naše vinograde.

Hortenzije Drnić-Kubičić

Čemu pesme?

Zašto ljubim kada nemam sreće,

Čemu služe sve pesme mi ove?

Ni nada mi u dušu ne sleće,

Jer sad ima ideale nove.

Razbaco sam mladosti mi moć

Pitajuć se pijan „koga voli?“

I prosipa sam pitanje kroz noć

Zar ona ne zna za doline boli?!

Da li je ona svetinja koju svi ljube?

A ona ćuti s osmehom Mona-Lize,

Svejedno nek mi se dalje gube

Koraci u noći, i pitanje dušu neka grizo.

Franjo Basić

Iza odlaska njena

*Sve me potsjeća na nju... prirode zvuci
Ugodni širom odjekuju...
Ko utjeha — titranja milijarda sitnoga lišća
Nada mnom se čuju...*

*Uzimam ružu i plačem... late su krvave bolno
I u grudi peče mene...
Prinosim ružin cvijet da ga pomirišim
A late krvave — — — svilene — — —*

*Uzimam ljiljane bijele, mirisne i djevičanske
Gladim ih samilosno;
Uzimam najljepše cvijeće i uz njeg zamišljen šutim
A svud je tiho, žalosno — — —*

*Sjedam na klupu onu gdje smo nekada bili
— „Sâm sam“, potiho rekoh
Kako sam bijedan danas: Gledam je okolo ovdje*

A ona daleko, daleko — — —

*Kome sve to da dadem?... Da kuša mirise jake
Da mlade grudi okiti?
Kome da vičem: Cvijeće, Cvijeće što ljubav znači,
Ono će o svemu govoriti.*

*I pogled pada na boje, sa ukrasa na druge stvari
I ne može nigdje duže stati
Nečujno vraća se k Tebi, k Tebi, zaboravljajući:
O Tebi ne smijem ništa znati!...*

B. H. Vojnić

Porodica Ivana Grgića

Kada je sva znojava, izmorena kao da je bila na nikim divljim trkama, sa maramom nemarno bačenom priko ramena svratila samo da se javi, Manda je baš bila u dvorištu. Nije dozvolila ni da je pozdravi došljakinja, već je ljubopitljivo viknula:

- No, jesu li je sad već primili?...
- Hvala bogu — uzdahne Roza sva laknuvši.
- Jednom ipak. Onda je sve dobro...

Manda i Roza su bile komšince. Manda osridnje dobre kuće, Roza se nedavno doselila u udžericu u komšijskom dvorištu. Roza tu nikog poznatog nije imala. I do Mandinih je nevolja natirala. Njenog vanbračnog muža Ivana Grgića divojčicu je sad ostavila u bolnici na besplatno ličenje.

— Noge polomih, dok je nisam smistila — odmah se poče tužiti Roza. Vidio je danas vaš sin, kako to ide... Hvala mu, da njega nije... A vidite, kad ja ne znam tu ništa, a onaj čovik je tup...

— A od čega je obolila? — zapita Manda osičajno, sa saučešćem kako to običavaju žene kad žele što povirljivo izvući.

— Teška je bolest, teška — poče na to šaptati sa nikom strepnjom Roza. Okolišala je, nije htela ni sada kazati u čemu je stvar i da bi se otresla daljeg raspitivanja odmah doda: — Meni nije htela pokazati. Vidim da se dite gubi, nestaje svakim danom, pa mi žao nevine duše... šta je njoj, tek deveta godina... Kada je prije nekoliko dana bila Ivanova mater kod nas, njoj je pokazala. Odmah sam otišla likaru, i rekao mi je da je bezuslovno potribno bolničko ličenje inače će dite propasti. Strašno je kod nevinog diteta.

Manda je štogod slutila, jer kad je sina pitala kaka je to bolest u diteta onaj je čudno ćutio. Pustio pitanje pored uva i to vidno, i odmah nestao dobacivši samo:

— Na venerično odilenje su je uputili...

— Znam ja šta je, — poče Manda značajno treptati očima kao da sve zna samo drži u sebi i nastavi — ta znate da je moj sin čitao sve dokumente, kad vam je išao svidočiti.

Roza se pristrašila. Kad je čula da ona zna, a nikake sumnje nije mogla imati jer je onaj zaista čitao sve, ona se odmah raskravi i poče se tužiti. Međutim ni ona nije znala tačno značaj bolesti, Manda još manje, samo je Mandin sin neugodno namrštio oči, kada je pomislio na nejasni dokumenat: — upućuje se u bolnicu na besplatno... venerični odiljak... bezuslovno... osam godina stara... diagnoza: vulvovaginitis gonochocus..

— Jadna sam vam ženo moja, — zaplače se Roza, što je bio pridznak da će izliti svu dušu — šta sam se i mišala u ovu sirotinju. To je ono đubre na salašu moralo uraditi — poče zatim priteći, a ono đubre je bio Ivan Grgić mladi, deran svojih desetak godina koga je prije nike tri nedilje izneo na salaš za svinjara jedan gazda — on je spavao sa ovim nevinim ditetom, on je morao tamo čeprkati prstima...

Manda nije razumila ni sad, ali joj je ipak postalo skoro jasno i u nadi da će sve doznati, nastavi kao da je sasvim upućena:

— Idite Roze, ta nemoguće je to. Šta zna i on, ta i on je još nevino dite. Izbite to sebi iz glave. Pitajte i likara, pa ćete ćuti da će vam i on reći, da je nemoguće. Ta to dobiju i starije žene... od nazeba i tako... — spusti ona glas na značajni povirljivi šapat, tako da Rozu zaista uviri i potpuno zbuni.

— Ja zaista nisam tu pametna — obriše suze Roza i očajno zamlätara rukama — nisam ja navikla na ovo. Ne mogu ovako izdržati, ne mogu dalje. Nisam ja ženo moja, ovako ži-

Bunjevačko Kolo

vila... Šta im ja mogu sad? Vidite, dušu sam ispustila trčeći, da ovo dite spasim, ali ne mogu da im pomognem...

— Pa i zašto ste se vi u to mišali? — nežno upita Manda, na što kod Roze nastupi nov izliv što je Manda i očekivala.

— Zašto? Svaki bi života... Šta sam ja znala šta me čeka. Vidite, kažu mi da sam maćiha, da sam ovaka i onaka; osuđuju me. Šta mogu. Šta mogu kad nas ima petoro, a on zaradi petnaest dinara na dan i još nediljom ne radi. Eto Ivan, najstariji, njega sam morala dati na salaš za svinjara, da zalogaj ima u ustima. Onaj najmanji Tomo je kod moje matere. baš sad, ali ni ona ga ne može držati... Pa kažite šta im mogu, kako im mogu biti dobra kada nemam iz čega.

— To je istina, šta je danas petnaest dinara na pet duša — prošapće sa teškim i iskrenim razumivanjem Manda. Rozu potakne to razumivanje i zakuka još jače, tako da joj je mršavo i umorno lice izgledalo strašno staro i jadno.

— Vidite, ta ni krompira im ne mogu dosta skuvati za to... Triba tu i drva i soli, i masti, i luka... a i malo krpe na tu dicu. Koliko puta sam tog čovika proklinjala, ta zašto si se i primio da si otac dice, kad im je mater umrla. Vanbračna su, mater im umrla, pa bi ih vlasti već smistile, kuda... Ovako se on primio za oca, a ja vanbračna maćiha. Šta ću kad je tako tup taj čovik. I sad je on tribao trčati...

Manda je sa razumivanjen klimala i prisikla je:

— Da, da, i kad je umrla ona pokojna, mi ga savitovali da kod svih kuća gdi kupi smeće ište na njenu sahranu, a on neće. Ima moj mrtvac sve, opskrbljena je... A kad mi otišli u bolničku mrtvačnicu, ono mrtvo tilo skoro golo. Grube daske i u njima skoro golo tilo, svega jedna košulja. Nije navikao na to, veli, ne može prositi. A nakupio bi novca da bi i toj dici bilo za koji stručak odila...

— Nije navikao prositi — očajno bisno klikne Roza, sa razumivanjem kako se samo žene razume protiv muškaraca — a ništa nije kadar. Zna, ne mogu više izdržati. Ne smim u toj sirotinji dočekati zimu. Baciću sram u stranu i pogodiću se služiti, a s njima šta bude. Drugi su vinčani pa se razidu, a ne mi koji smo se samo sastali. Jeste li ga vidili i sad — zakuka opet — on će na zimu doneti onog sa salaša! Pa kuda ćeš jadniče kad ni obuće ni odiće, a taj čovik će ga držati, triba mu svinjar. Triba da ide u školu, veli, i daće ga na zanat. Ma ti si zanatlija, kažem mu, a opet kupiš smeće po kućama... Zašto da on ne ostane parasnik, a sit i napit. Ta kažu, ne mogu dite poznati, tako se zarumenio i otuko na salašu, otkako se čestito najio, a tu zakrljao i zakikao od gladi...

— Ne triba njega dirati otud — sa autoritetom reče Manda.

— Ne marim ja, neka radi šta hoće — očajno nastavi Roza — ali ja ne smim dočekati zimu ovako. Pobiću, jer ne

mogu gledati tu sirotinju, a pomoći im ne mogu... „Mamice, ja tebe volim,“ kaže mi kad mu tako govorim. Ama kaka mi je i ljubav kad smo gladni i pusti?! On se samo ljubi, a za sve neka se staram ja... Ne mogu sa onako tupim čovikom. Ako imamo kakvu nevolju samo neka se vama javim, kaže mi. Ma niste ni vi bogovi. niti nam možete pomoći...

— To je tačno, tačno, šta mu mi možemo, ako treba što kod vlasti...

— Znate vi mene — nastavi Roza ni ne slušajući Mandu. I ona se zaista tužila Mandi kao da će u nje naći rješenje, kao da će je opravdati prid svitom. A Manda je sve to slušala sa zanimanjem, jer je time mogla često opominjati muža. — Ta ja sam drugačija žena bila — nastavi ona — dok mi je muž bio živ. Kako sam ja mog sina othranila! Ali mi oteše sina, oteše mi te proklete kurvetine iz podrumčeta — sve zarida kad izgovori riči koje su je opominjale, na gubljenje sina. Ko bi to mislio, ja sam se pazila sa tom starom, ta viđali ste me kod nje svaki dan kad ste u njihovom podrumu kupavali zelje, a ko bi to mislio da će mi one oteti sina?! Ta mlada se nije baš mnogo ni zanimala za njega, samo jedared mog Miće nema kući na noćište. Kad je sutradan o podne došao ja sam se prinerazila kad je rekao:

— Mama, ja i Marija smo se upisali, uzećemo se... Oteše mi sina ženo moja, ta još je dite ni vojsku nije otслужио. Kad pomislim, da mi sina oteše. Ta on je radio, lipo zarađivao, imali smo svega, a sad ću služiti. Moram, ne smim dočekati ovako zimu. Prošle zime, kad smo se sastali, onda je još bilo mojih hiljada, donela sam i krompira i zelja, i brašna i drva. Sve smo to potrošili, svega tog više nema...

— Borme, to dobro nije — zaklima zabrinuto glavom Manda.

Roza je uzela daha, da iz primorenih pluća izbaci sav teret srca na jedan ziv. Nju je hrabrilo razumivanje Mande. Ona se branila prid njom i kroz nju prid čitavom okolinom. Odavno je pekla misao, da napusti svu tu sirotinju, svu tešku brigu u koju je upala zbog ljubavi, zbog sjedinjenja u divljem braku sa Ivanom Grgićem dnevničarom kod poduzeća za skupljanje smeća po kućama. Branila se prid mišljenjem okoline, koja je osuđivala i onako kao maćihu tvrdog srca, kada je vidila ona tri prijava, zakrljala i odrpana diteta. A ona se htela oprati te osude prije no što pobigne od njih, da im ne čuje kuknjavu. Htila je odbiti od sebe zlobni usklik komšija uvijek spremnih na ogovaranje. A taj usklik je uvijek pucao na kraju razgovora o ovoj vanbračnoj porodici i uglavnom Rozi na koju je i padao težak i bez razumivanja.

— Ostavite se vi te ženske, ta nikako ne može biti dobra,

Bunjevačko Kolo

— sa osudom i prizirom su zapečaćavuli razgovor o njoj — zar niste vidili u nje zlatne zube, pa minđuše i prstenje. Žena, koja se u sirotinji tako kinduri, nikako ne miriše na poštenje i dobro kućanstvo.

Sad joj se ukazala prilika da izlije srce Mandi, da se brani, jer je ona osićala u pogledu komšija šta o njoj misle. A gazdarica kuće je pokatkad bila tako otvorena i iskrena, da joj je po koji znameniti odlomak razgovora o njoj i navela. I sad je nastavila tužbu sa njenim promuklim, visokim glasom, koji je odavao mnogo uzrujanih časova, briga, pa čak i gladovanja. Nastavila i branila se prid svojom savišću, tražila opravdanja svojoj nakani, povlađivanje ka prilomi u teškoj borbi duše.

— Draga komšinice, virujte ništa ovaj čovik nije imao, sem to troje jadne dice mu ništa nije ostalo . . .

— Znam, znam — uzdahne sa razumivanjem Manda. Slušajući to, što je napola znala, priko njene znatiželje privuklo se i jedno žalosno saučešće. Skoro je zaplakala kad je počela šaptati njeno znanje o tome: — Vi još niste znali njih poblize kad im je mater umirala u bolnici. Došao je tako kod nas i onda, smeten, kao dite, bez odlučnosti čovika i pitao imamo li voća na prodaju, da joj odnese milošte u bolnicu. Kuda ćeš voće i otkud kupiti, već mu spremismo za drugu nedilju što lako, dobro . . . Ta žena je već umirala, kad je on istražio, da je nose u bolnicu . . . Dva, tri umivaonika krvi je već ostalo kod kuće . . .

Manda je stala kao da se sa gorčinom sića svega. Roza je pustila da govori. Čekala je ne zatvorivši ziv, kako je u riči Manda prikinila, čekala je da nastavi čim ona stane. Pustila je da Manda govori, jer je to bilo kao da ona sama govori, jer je to bila potvrda njenog opravdanja.

— Onda sam više puta dičicu nahranila i pokupila — nastavi Manda žalosna i mračna. Bila je tu mater pokojne, jedna dobra čista žena . . . pa mi se ona isto tužila kao vi. Šta je mogla i ona sirota, nema novca ni da voz plati iz sela . . . Ne znam šta je taj čovik došao ovamo iz sela? — naglo se siti Manda, na što još brže doveže Roza:

— To vidite, to su nas mučili na opštini . . . dica nisu tu rođena, a ja ne znam ni otkad su tu . . . on ne zna ni kad su rođena . . .

Manda samo zaklima potvrdno glavom, ali kao da nije baš razumila o čemu su govorile u ovom zasicanju, nastavi staro:

— Kad sam višeputa odvela najstarijeg kući uveče, sve je znate pomagao tu kod mene i nahranili smo ga, dvoje mlađi su već spavali . . . Da, na zemlji u nikim džakovima. Vlažna

ta sobica, plišanj, malo puste večerice, i onda su spavali na vlažnoj zemlji. Vidite, možda je to sad izbilo na divojčici — naglo reče Manda.

— Bog će znati ...

— Toj staroj ženi je srce pucalo, kad mi je to pokazivala. A šta smo mogle mi. Kad im je mater umrla, i baba je otišla natrag u selo, da se više nikad ne vrati, i onda su bili bez ženske ruke koja bi im skuvala i oprala ih sve dok vi niste došli. On ih je kupao, prao, krpio ... Jadno je bilo, još jasnije nego sad ...

— Vidite — zdvojno i osičajno zaplače na to Roza — kad pomislim na to, onda ne mogu, srce mi puca, ali šta ću.. moram ipak, ne mogu im biti žrtva.

— Da, teško je sve to. Posli su im tu niki uticajnije komšije našle zaklon, onaj najstariji je išao u podne u sanatorijum Vidakovićev, tu je dobio hranu, divojčica kod nikog novinara...

— Išli su i sad tamo, ali šta je to — uzdahne Roza.

— Da, da, razumim vas. Grozno je to bilo ... oni džakovi i one ...

— Ta ništa nisu imali, ništa ženo. Imali su niki krevet, ni perja ni jorgana ...

— Znam ...

— I taj krevet smo morali prodati. Nisam mogla gledati da se dica muče među tim silnim stinicama. Rane kao grašak ...

— Zar je bilo stinica? — uplašeno zapita Manda. Zgrozila se pri pomisli da su ta dica višeputa i kod nje spavala i da je i ona išla u njihov stan i mogla kako doneti nekoliko.

— Puno, dica su sva bila izranjavljena — požuri se Roza sa dokazivanjem. Morala sam prodati, da ne bi i moje napunili. Ta ja sam im donela i pokućstvo i perje i sve... One njegove krpe sam bacila u komaru, a sve moje smo eto skoro upropastili. Šta će im i ostati sirotinji, ako odem ... — zakuka opet zdvojno i doda: — Da sam to znala, da sam samo znala, ne bih sebe upropastila. Ali je onda još bilo, on je oko mene, pa ja te volim, samo tebe volim ... polakumila sam se za lipim čovikom. A ko je to mogao znati ... Sada je dosta i ljubavi ...

Manda je sad začutila. Htela je karajući reći, da je ona to mogla znati, vidila je ona to još onda, samo je bila u nje sinovljeva zarada i lako se mislila. Manda se sad sićila svega, ali je ipak nije htela dirati. Nije joj srce dalo, da je vrida. Sićila se sad kako joj je sve najstariji sinčić Grgićev pričao:

— Znate, tata nam skoro i ne da večeru, nego nas ulegne, obuče se svečano, češlja se i udeševa i ode. Kasnije dođe sa

Bunjevačko Kolo

seka Rozom. Oni misle da ja spavam, a ja žmirim. Polako uđu, jidu štogod dobro, ljube se i legnu na krevet moje mame, a mi na zemlji. No neka čekaju, samo dok ja malo porastem, baci ću ja njih s našeg kreveta. Zna se seka Mande, ja bih iskao od večere, da daju i meni ali ne smim,

Manda se sićala svega. Sićala se i kako je dite onda zabašurila ma čime da ne govori o tome i sićala se da je i Roza morala viditi te krpe i džakove, taj plišanj i stinice, ali je onda bilo sinovljeve zarade, ljubavi mladog, jakog Ivana Grgića i dobre večere. A sad kukanje: Da sam ja to znala... A znala je sve i ipak je jedno veče mali Ive šapnuo Mandi:

— Tata nam je rekao, da otsele seka Rozu zovemo : mama.

Mandi je to sve sad bilo jasno, bilo joj je malo krivo što sad Roza ovako govori, ali joj srce nije dalo da je vrida, jer je ipak sve razumila. Teško i žalosno rezumivanje joj je bilo u glasu kada je rekla:

— Radite kako za najbolje držite. Rado bih vam pomogla, ali šta ću...

— Ni ja ne znam ni sama... ne znam kud bih glavu priklonila, ah ne smim dočekati zimu ovako — zdvojna i već nemoćna reče Roza. Vidim, sve se pokušava, ali šta ću... I on, donosi eto, kupi iz smeća bočice, kutijice od masti za obuću; to nediljom pere i on i dica, još i iz toga cidi novčić. ali ne može, ne može dalje... Ne smim zimu ovako dočekati, Služiću, kad mi sina oteše...

— Zar vas on ne bi mogao i dalje izdržavati? — zapita Manda a i sama je znala.

— Otkud? Slaba zarada, a misto mene je žena. Ni neću da sam mu na teret — doda sa gorčinom.

— Pričekajte malo — pokuša je Manda umiriti, ali joj je glas bio jako neubedljiv — možda će sve poći na bolje.

— Čekam već odavno — beznadno se ozove Roza — ali se ne da dalje čekati. To čekanje je teško... Od koga imamo čekati mi? Od Boga. Jedino od Boga. To je stara pisma. Neću više... Služiću. Da, služiti...

Manda nije znala ništa reći na to. I sama je uvidila da je položaj bezizlazan, i da utihe i pokušaji zabašurenja stvari ni najmanje ne koriste. Prosto nije znala šta bi sad rekla. Htila se od svega oprostiti, nije htela dalje slušati. Razumila je sad još jače Rozu i naglo se obradovala što joj čas prije nije rekla da je i ona osuđuje. I Roza je nagoni ositila, da se priko Mande brani prid svom okolinom, jer se sad u Mandi pojavila misao kako će sve ovo razjasniti prid komšijama, kad prvi put padne rič o ovome. Osićala je da će ih učutkati tako da će i sami u dnu duše uviditi sve.

Rožu je zbunilo ovo ćutanje Mande. Ositila je, da je sve ovo sad na teret Mandi. Učinilo joj se, kao da Manda nerado sluša o svemu, kao da joj baš ne prija ovo pravdanje i upravo traženje nje pomoći od nje. Malo se skoro zastidila što je od upola nepoznate žene tražila tu duhovnu pomoć i kao da se želi izviniti za to time što će nestati, pođe. Ona zapravo nije ni ušla tu kako se ulazi sa namirom da duže ostane, nego stojala naslonjena na zid, kako je odmah susrila Manda. Sada se okrenula prema kapiji i tiho, da bi ipak ništa rekla procidi zdvojna :

— Ne znam šta ću... Služiću, zaboraviću sve. Samo da još ova divojčica dođe u red, neću da ih sad ostavim da se na mene bacaju kamenom nje radi.

— Ne govorite tako što — prikine je Manda.

— Znam ja ljude. Neće pitati, gdi je sirota propala, nego će samo znati, da sam joj ja bila maćiha. Bože, bože — zakuka — nama drugo nije ni tribalo, nemamo dosta nevolja. Gdi sirotinja tamo i nevolja. Prosto ću poluditi. Nisam ja bila ovako uzrujana ni grlata... a eto napola osidih.

— Sve će to biti dobro ; od zla samo može biti dobro — reče pri ispraćaju Manda, samo da bi je otpremila sa što boljim utiskom.

Roza na ovo zaklima rezignirano glavom, poče brisati lice, i uređivati kosu i već u polazu prošapće teško :

— Biće... biće... Najbolje bi bilo da bog primi sebi tu nevinu dicu kad im je mater već uzeo. To bi bilo dobro, a ovako...

— Ne strašite se, ja vam velim...

Roza nije više slušala to. U polazu je već pomišljala na svoje kućanstvo. I bila je već u mislima među tom sirotinjom kad je rekla mračno :

— Ah, ne vridi sve to ništa. Veče se spušta, idem da spremim što za večeru, doće uskoro i on.

Kako je to rekla i klimala uz to glavom, Manda je razumila, da tu ne treba dodati :

— Ako budem što našla za večeru.

— Recite vašem sinu, da sam mu zahvalna... bez njegove pomoći bi još to dite bilo bez ličenja. Uzalud bih još trčkarala... Laku noć! Recite mu... — dodala još u polazu.

— Reću, reću, ali nemate mu se zašto zahvaljivati. to nije veliko... Laku noć!

Roza je otišla kući, a Manda je ostala zamišljena. Razmišljala je o svemu i vidila, da Roza ni sama ne zna kuda će se sve to prilomiti, a ni ona nije mogla znati. Samo se s vremena na vreme sićala da se sve dublje gaca u tom skupu siro-

Bunjevačko Kolo

tinjskog divljeg braka i njegovih plodova. Manda je sad naglo zaželila, da se oni prisele kuda daleko iz ovog kraja, kuda gdi za njih neće čuti. Tako zamišljena je dugo ostala prid kapijom, kad je najedared čula jedan dosta tupi glas gdi veli:

— Dobro večer želim gospođo...

— Dobro večer — digla je glavu. Prid njom je prolazio od smeća uprašeni i uprijani lik Ivana Grgića. U korpici je nosio prljave boce i kutijice što je iz smeća pokupio.

— Ne znate, da li je poslipodne odnela Roza ditešce u bolnicu — zapita dobrostivom mekošću.

— Jeste, jeste, baš maloprije smo razgovarali... — brzo mu odgovori Manda, kad se sitila da ga čudno i nimo gleda, a on čeka odgovor.

— Da?! — obraduje se onaj. — Hvala bogu, samo kad će divojčica doći u red. Sirota Roza je jezik isplazila trčeći, da je smisti. Hvala Bogu, ipak je Bog dobar...

I požurio je kući, da se potanko raspita kod Roze i da joj iskaže svoju radost što će mu dite biti u redu.

Manda je čudno gledala za njim i razmišljala, kako mu je ono rekla: dobro večer... Njemu je zaželila dobro večer. A šta mu dobrog može zaželiti. I nika ironična bora joj se razvukla po čitavom licu, kad je pomislila kako je on rekao:

— Hvala bogu, ipak je bog dobar...

Još ironičnije je razvukla lice kad se odmah zatim sitala Rozinih riči:

— Proklet bio i kad se primio da im je otac. Dica su na materinom imenu. kad su iz divljeg braka, vlasti bi ih smistile. Da, ali prosjaku tribaju dica. On neće svoju dicu razdati kojikome, srce mu puca za njima... on je otac. On je otac — jetko je tu zvonio očajni glas Roze — a ne može ih držati prosjak...

Manda je bila mater, nežna mater. Roza je bila mater. Teško je to bilo, kad je ovako morala govoriti. I u ušima joj je opet zvučio spokojni, tupi glas Ivana Grgića, obavijenog smećem:

— Dobar je bog.

Dok je ona tako teško razmišljala, Ivan je uređivao svoje prljave boce i kutije, raspitivao se živahno kod Roze i kad je primetio da ona teško odgovara, poljubio je svojim prašljivim ustima:

— Roze, šta ti je? Znaš da te volim...

Otišao je do gazdarice kuće, da se raspita šta se njegovoj ženi desilo kada je tako ćutljiva. I kad je ona slegnula ramenima, slegnuo je i on i vratio se da Rozu opet poljubi i zabrinuto, nežno je pita šta joj je.

L. B. Snagan

Majci Jugoslaviji*

Prosti nama majko, mi to nismo hteli,
Robovi smo bili, nismo krivi stoga.
I kad smo se tukli za dušmana svoga,
Ostali smo virni slavenskoj nam vili.

Krv, što nam je tekla od bratove strile,
Vri, za tebe majko, majko nas Slovena.
Virnijega sina medju njima nema,
Neg' što mi smo sinci jugoslavske vile.

Znam, da ti je teško bilo gledajući,
Brat gdi brata kolje, gdi Slaven Slavena
Kao dušmanina u grobnicu sprema
Bez pomilovanja, ko pusti hajduci.

Prosti nama majko, Bog to tako sudi,
Slovenske iz krvi sa obadve strane
Cvit slobode zlatne da širi si grane
Pa da opet naša guslica zagudi.

Bog je htio majko, i u našem lugu
Da uvide jednoć, da bez sloge nema
Slobode, ni spasa, ni Južnih Slovena.
Raduj nam se majko, sloga je na jugu.

Spivano 28. februara 1918.

Josip Vuković (Djido)

Karlovi padaju

— Odlomci —

— I ja sam joj udilio milostinju...

— A ona te je pripoznala... Strašno, ako kaže Karlu. —
Nastala je stanika u kojoj su jasno lebdile zadnje Poudrine riči. Bili su obadvojica pod njihovim teretom. Dugo su ćutali. Nisu znali šta misle, možda i nisu mislili. Iz tog ćutanja se prvi prene Poudro uz teško klimanje glave. U glasu mu je bilo tihe svečanosti, koja

*Ko ne bi poznavao ime ili lično g. Josipa Vukovića — Djidu? Mnogi, međutim, ne znaju za njegove pisme i pisma, koje je on za vreme svetskog rata upućivao svojim prijateljima. G. Vuković je bio na talijanskom frontu, kao austrougarski vojnik, i plavao je jugoslavenski. On je svoje pisme upućivao u otvorenim pismima, koja su ovak konzurisana, u unutrašnjost Mađarske i jedan dio ovih pisama je sačuvan Nike su objavljene u knjizi „Subotica pre i posle oslobođenja“ od g. Iose Šokotića, ali postoje i one koje nisu mogle da budu sve objavljene, mi ćemo objaviti nekoliko markantnijih pisama g. Vukovića.

G. Vuković je, na primer, ovu plavu koju donosimo plavao 28 februara 1918 godine na talijanskom frontu.

Bunjevačko Kolo

lebdi među voštanicama, kad se govori o patnjama pokojnika. Andro se nije makao na to moćno šaptanje.

— Sad razumim sve, — otezao je Jašo — i tebe, i Etelin prigušen plač, a najviše Karla. Da Karla sam sad našao tamo, gdi sam ga pre uzalud tražio. Ulovio sam ga pri srcu, našao sam izvor iz koga tako moćno potkripljene teku njegove misli. Razumim zašto je Karlo mogao postati vođa. Vođa, Karlo sin Etele bez nogu. Jest, razumim... gorko razumim.

— A razumiš li njeno prosjačenje — vatreno se trgne Andro i buntovno lupi šakom o sto — razumiš li to?! Ona je izgubila noge na tračnicama onog voza kojim svi mi putujemo. Razumiš li Jašo, svi mi putujemo onim vozom, a njene noge su tamo ostale i ona sad prosi.

— Jest, pseta, prava pseta smo — razumi ga Jašo — i ona trpiti mora da joj uđilimo milostinju. Mi, ovo voliko plemenito čovičanstvo, što se lupa u prsa sa tiradama čovičnosti.

— Čovičanstvo... čovičanstvo... Čovik, ona prljava podmukla životinja među kojom ima iznimaka i trenutnih plemenitih mina... čovik... čovičanstvo, da ono se vozi i dalje priko onih tračnica. Čovičnost velikog kulturnog čovičanstva! Ph, odurna laž, mutnolovaca, štrebera i demagoga. Ta mi idemo istim vozom na čijim točkovima je zarđala njena krv, a ona moli od nas milostinju! Da, otud je Karlo postao vođ, otud... I mene je molila... i ja sam joj uđilio. Ja!

Među prijateljima je opet zavládala tišina. U mislima su im se pinili buntovni virovi i oni su to uzajamno osiđali. Čisto su čuli šumorenje mlade revolucionarne i svisne im krvi, koja se pored prijateljstva slila i u jedno neizbrišivo drugarstvo vođeno idejno od Karla. Obojica su obgrlili dušama Karla i njihovn sveto drugarstvo. Osiđali su to, tako, kad je Andro ponovo progovorio, nije smatrao za potribno da Karla pomena imenom.

— On je gledao nju kako leži na nasipu. batrljke... krv... Dabome, ti o tome pojma nemaš.

— Ali razumim. Jest, sad razumim zašto on mora tražiti čak i krv, zašto želi postati krvavi vođa. Priko krvi sunce svih... Konačno da prolijemo krv koja je za prolivanje, pa da svi ostavimo čisti. Svi... Razumim. On ne želi da ima više onakih kao njegova mater — oči Pondrine se tu zasjaje fanatičnim sjajem — i mi svi svi to ne želimo. Svi smo njegovi, on je sviju nas... makar morao biti... i krvavi vođ. — Posli kraće stanke koja je pukla kao čvrsta odluka, on prominjeno reče: — A to je sve ipak strašno, sve to potiče iz gomile krvi i mesa.

— Ali sve to treba da očisti, prorešeta gomila krvi i mesa. Bogalj i nemoćnik ne smi biti prosjak, jer je i on gomila krvi i mesa... i možda strašno mnogo srca i duha, povrh tog.

Razumiš?... I on živi kao svi mi, želio bi da živi; i on nije kriv što živi, kao što ni mi nismo krivi.

— Čudno — usklikne Pondro — ovo su Karlove riči. Jest, jest, nikad ih nije ovako resko i otvoreno iskazao, ali sam ih ositio u njegovom dahu. Da, sad se sićam, njegove su... to je njegova fundacija... Sad se mnogočega sićam.

— Mnogočega se i možeš sićati, samo promisli. U Karlu mnogo ima. Mnogo, a sve se to napunilo u njemu onog trena, svemu klica je pala onog trena, kad je stajao na stepenicama vagona čiji točkovi su prišli priko nogu njegove matere. Ja virujem, da je sve ono što je iz njega proizašlo imalo korena u tom času na stepenicama vagona...

...Etela je tek sašla. Karlo se krenuo za njom. Međutim kako je pažljivo i polako išla doli sa djetetom u naručju, suknja joj se vukla po stepenicama i o najnižu se zapela. Ona se maši poluokretom, da je otkači, i Karlo se prigne na stepenicama da joj pomogne. Sa lokomotive jekne zvižduk, sva kompozicija se naglo trže. Zapravo nije se dosta ni ustavila. Karlo užasno zavriska. Na prozorima su poiskakala ustravljena znatiželjna lica, koja su u drugom trenu nadvikala Karlovu dreku.

Na nasipu se za tren odigrala slika. Čuvar pruge, koji je nosio i naziv šefa ove staničice, skakao je u mistu kao lud; htio vikati, potrčati, zatim se nemoćno pograbio za glavu i mumlao kao bisomučan. Uz vagon na nasipu se časom privrtalo seljačko žensko odilo iz koga za tren digoše glave dvi noge, pa se privrnuše u iznakaženo lice, zatim se pruži ruka koja je čvrsto držala ništo u pvoju...

Čuvar pruge pokri oči rukama i pobigne u stražaru. Pojedini klonuše s prozora. Samo su oni provirivali koji još nisu znali šta je. U to se odilo privrnulo još jednom... stepenica vagona je vukla seljačku suknju, ruka sa pvojem udari o šinu... njena sadržina nestane pod vagonom. Karlo je bisomučno se derući, potrčao kroz kola.

Svu graju je nadmašilo niko zvirsko mumlanje.

Karlo potrče opet vratima. Niki stariji gospodin pristrašeno zavika:

— Ne dajte mu, uhvatite ga, sin joj... njen sin...

Buncali su sad već, nije se to moglo nazvati ni misao, ni osićaj. Karlo je teško stiskao šakama glavu, stenjao, zatim se počeo busati šakama u prsa i nikim ludačkim naglašavanjem zapivati:

— Gadim se, gadim se na sebe... Pijani gad, prljavo pijano pseto, koje ne pazi na sebe, na vas... Gadim se, mrzak sam...

Bunjevačko Kolo

Počeo je pljuvati gadljivo, prljao se, zatim naglo pograbi za prsa Andru i izobličeniim šaptanjem mu se priljubi uz lice : — Znaš... gadim se na pijane životinje... Kad se ona... znaš moja mater opiye... Kad primetim da joj je disanje isprikidano, da zapleće jezikom... da joj se crte lica iskrive... oči luđački igraju... — Zastane kao da sve to vidi, čitavo tilo mu se zgrči u životinjsku pritnju i panično zavriska: — Uzmuti mi se sve, prigrizao bih joj grkljan, smlavio... — Stiša se opet i luđačkim šapatom zaplače: — Ali ne mogu, ne mogu joj ni riči reći, ne podnosi mi srce... I odlazim, grdim i jecam... jecam...

Zaplače se opet pijano očajnički. Prijatelj mu je pritrnuo. Nije znao od čega se boji. Da li od sumnje, da je Karlo poludio, ili od samooptužbe... Nije znao ništa. Uzbudjen je bio do krajnosti. Počeo je naglo, nežno, umirujuć. Grlio je prijatelja.

— Karlo brate, ne smiš tako... Ne, ne, treba razumiti, razumiti... — I on, kao ni Karlo nije razumio, da govore ono što su čitavo veće izbigavali i borili se da ne izbace, da bi jedan dan više protekao u lancu zaborava. I nastavio je: — Njoj je oduzeto sve, sve... Sve životne radosti, uživanja... Ali ne samo oduzete, no su joj mnogo veće muke još i dodate... Slušaj, mi imamo svega... ženskih, izleta, pozorišta, barove... poslove... borbu... a ona muke. Muke samo... il sitne, žgoljave radosti... Razumiš, ne smiš joj oduzeti jedini put ka zaboravu, jedinu opojnu nirvanu, ili možda uživanje... ne smiš joj ni pribaciti za to, a ne oduzeti piće... Razumiš li... njoj je sve oduzeto sa nogama. Ni muškarca...

Karlo zatrepta i zakola očima. Prenuo se, budio se iz tog luđačkog zanosa, u tom strašnom treptanju Andro spazi sve užase. I on se sad prene i užasno siti šta je govorio. Karlo u svom bolu zaropće, izobliči se kao nika grdoba bola, pograbi prijatelja i strašno, u strašnom saznanju i u potpunoj vlasti nutrine prošapta:

— Ti... ti o mojoj materi... o mojoj materi — očajno luđački zakrešti — ...smiš o njenim nogama.. Ti si njoj dao... milostinju... meni, meni si udilio tri dinara... milostinja.. ova, ova tri dinara... — Poče po džepovima tražiti, trgne tri dinara, podnese Andri pod nos, pa zaropće kao podivljalo zvire: — Meni si udilio... Smiš joj još noge spominjati... Ti... i svi...

Prsti mu naglo zaklize prema Andrinom vratu. Andrino izobličeno lice se skameni.

Bio je nemoćan jedan tren, pod utiskom ovih riči. Vazduha mu poče nestajati. Ništo proleti kroz njega i trgne ga. Karlo uz krik pade onesvišćen.

Andro je dugo kao sulud gledao u šaku kojom je prijatelja oborio.

— — — — —
Ona pognu glavu, da napne misli, da mu ništo odgovori. Sa potoka naglo zaprašte razmaknute grane. Ništo užasno brzo pro-

trča isprid njih. Bile su to dvi poplašene srne. Eržika krikne i ustukne. On nesvisno raširi ruke da je prihvati.

Jedan tren kasnije, ona je shvatila da su srne i htile se okrenuti. Kako mu je pala u naručje, drhtilo joj je čitavo tilo, tresla se od dodira... Karlo je ositio u dlanovima drhtaj ničeg toplog, jedrog i silno oblog... Kako su joj tvrde dojke igrale pod rukama, kako je obujmio, ona se trgla zastenjala... Upala je nehotice; i on je upao tamo, odakle su bižali... Ljubio je priko i zakrenuo joj zabačenu glavu i nije puštao dojke. Stenjala je, zagrizla od muke i slasti...

Uz niko mumlanje, bolno krkljanje među dojkama, otrgla se i potrčala.

— Eržika, Eržika... — povikao je za njom očajno, paćenički, pokajnički. Stigao je na jednoj malešnoj čistini koju su džbunovi okruživali zaista kao šator. Više svega je raskrilio svoje moćne, prste starodrevni krast. Na nekoliko koraka se vijugao široki potok sa strmim obalama.

Ona mu nije gledala u oči kad je opet uhvatao za ruke. Sila je na travu. Bila je sva usplahirena, uplašena... jer kad ga je pogledala, osićala je kako ga neodoljivo, nesavladivo vuče... Osićala je kako poplava mirisa kasa i kao maticu nosi na sebi miris njenog mladog tila. Nika bolna borba se crtala po čitavom tilu...

Karlo je gledao u džbunje; leđa i vrat mu se napinjali, stiskao je ništo, lomio u sebi...

— Karlo... — čuo je za sobom bolećivo, nežno, praštajući i razumivajući. Okrenuo se naglo. Nadme se, kao da se ono oslobodilo što je lomio u sebi. Strašno brzim kretom je pao pored nje.

Oči njene su vukle, one pige kao sitni prikriveni virovi, sad su kuljale, buktile u vatri koja je tražila da je utale...

Ljubio je divlje, grizao po ustima, vratu, dojkama... vraćao se, krstario po tilu kao lud... gramzilo doli, gori i sve niže i niže...

Isprikidano je dahtala... trzala se... lice joj se iskrivilo... pala je nemoćna i pustila mu slobodu...

Naglo skoči, bezobzirce potrča prema potoku krćeći granje prid sobom. Karlo je bez daha, bez misli skočio za njom. Među džbunjem je opet stiže. Dohvatio je za ruku, ona skoči kao da će se istrgnuti... Ruke su pekle, ona skoči, okrene se luđo, obisne mu o vrat, iz grudi poleti očajan, paćenički uzdah.

Grizla ga je, očajno se upila u njega... Mrcvarila ga je divlje, grabila... Kad se izvio više nje, ležala je nemoćna. U očima kao da su joj se maglile suze, suze koje su nikle iz poraza, i te suze su tražile ipak odmazdu za poraz: slast... i opet molile da on ne podlegne, da on ostane jak. Bilo je u njima zdvojnosti,

bilo je sve tvoje.., Ha-ha?! To nisi mislio, da ćemo doznati na kraju igre... Bogata žena mu još treba... Govorila sam danas s njom... dala sam joj milostinju! — prišapne mu naposlitku takim naglaskom, da više sarkazma nije ostalo u njoj.

Karlo je sa čudovišnim mirom podigao oči. Gledao ju je, gledao nepomično, mirno... Gledao je sad sa neprirodnom, pomućenom, ali uzvišenom žalošću. Njegova Eržika, ona stara zaista je tonula, tonula i nestajala u nepovrat...

Ona se za tren ohladi. Htila je strašno bolno zavriskati, povući sve... Njegova čistoća je zasjala u toj ogromnoj luđačkoj žalosti. Njoj ruke padoše nemoćne, htela je pasti, moliti, pobići, sve zaboraviti...

Iz njegovog mira on rukne naglo kao ranjena zvir u ropcu. Pokri mu krv mozak i oči. Snažni prsti su se zarili u meso... Stezao je, stezao, pod njima je ništo poplašeno, nagonski golo krkljalo... Divljački, razornički je stezao... sve jače, bojao se da će ga izdati snaga...

Sivne snažno. Prid njim se pojave nike oči, u zenice su mu se usikle one tajnovite oči kao nebo, sa pigama kao pritajenim virovima. Bolno, strašno bolno se lomilo u njemu... Pčinilo mu se kao da iz dubine tih očiju čuje glas stare Eržike, njegove Eržike gdi zapomaže:

— Karlo, Karlo... mo-oj...

Ruke mu obisnuše nemoćne, sav se smoždi kao da je Ostario. Ona pade, uz vrisak poče gutati vazduh, zadahće, otkoči i kroz noć i grmljavinu joj zasiče dreka i trk.

Karlo je stojao nim, smožden. Zgurena pleća mu je ništo protreslo, ništo silno kao užasno štucanje. Teško je digao ruku i razmaljao po licu znoj. Privukao je prstima ^{pa} oči, ali su ~~one~~ bile suve. A on se nadao suzama. Kad je čuo dreku i kao niku hajku sa ulaza groblja, ~~smožden~~ ^{neleveno}, obisnutih ruku je pošao u posrtanju prvo polako priko grobova nikud daleko kroz noć, daleko ~~ta~~ jecajem.

Zaplakao se, derao se munjama, poljima, grobovima... Plakao je prirodi, tužio se divljački svem svemiru... Bisomučnički je trčao priko polja, derao se, nije se bojao ni olujine, ni munja, ni oružnika, ni odmicanja vrmena. Išao je nikud, išao je u njemu život, a on nije išao nikud. ^{neleveno}

Balint Vujkov

Trčao

✘

Strana 930

zkvh.org.rs

Bolestan čovik

LICA:

Marko, diplomirani pravnik	Manda, Markova mater
Dr. Stevan, likar	Suljo
Jolanka, Markova ljubav	Suljina dva druga
Marica, bludnica	Dva nosača
Mara, Maricina i Markova ćer	Jedan radnik
Dr. Stevanova i Jolankina dva sinčića	Gazda rakijašnice Gosti rakijašnice

I.

(Likarska ordinacija, sa spravama i stvarima, koje pripadaju jednoj dobroj ordinaciji. Jutro, osam sati. Napolju je kišno vreme.)

(Dr. Stevan završava prigled Marka koji je napola gol. Dr. Stevan kuca po prsima, osluškuje, zagleda i pravi zabrinuto lice, pokatkad se za sebe nasmije. Marko gleda u vazduh kao neki osuđenik, pripustio se sasvim prigledu. Dr. Stevan spusti ruke, pogleda na prsa Markova.)

Dr. Stevan: Čudno! Zaista čudno Marko. Hm...

Marko (sa slutnjom i strepnjom u glasu, koje prikriva svojom uobičajenom tvrdoćom): Dakle?... Zaista ima...

Dr. Stevan (ni ne obraća mu se, no počne dalje kucati i gledati): Čudno, zaista čudno... (Osluškuje oko srca i jedno vreme poiljiva. Marko se sav uštapio. Dr. Stevan naposlitku odlučno otstupi i stane se spremati kao da je posao svršio.)

Marko: Šta je? Jesi li našao?

Dr. Stevan: Ti si čudan čovik Marko, kad si odavno već osiĉao, zašto se nisi postarao.

Marko: Dakle zaista postoji; nisam ja samo uobražavao.

Dr. Stevan: Da, zaista postoji — i to grdno postoji. Sam si kriv svemu. Ti barem imaš novaca koliko ti ruke primiti mogu.

Marko (hoće da pride priko gorke čaše, vrlo odlučno): Nemoj mi pridiĉiti, popa ni za lik ne želim. Govori šta si našao.

Dr. Stevan: Obuci se prvo.

Marko: Ne boj mi se za zdravlje, neću nazepsti.

Dr. Stevan: Za to se već ni ne možeš bojati — davno si ga sahranio. (Počne flegmatično da udara prstom po obrazu. Marko gleda na njega kao krvnika i pravi se tvrd). Dakle, koliko sam ja ustanovio... imaš još toliko vremena, da napraviš oporuku.

Marko: Zar tako? (Sav uzdrhti, ali se odmah isprsi, mišiće naspregne i sav se pritvori u jednu pritnju).

Dr. Stevan: Sam si kriv rekao sam već.

Marko: Ostavi to — tebe se to ne tiĉe.

Dr. Stevan: Meni je neobiĉno milo što se to mene ne tiĉe. Izvini što sam iskren, ali znaš i sam da nismo baš najbolji prijatelji. Oblaĉi se već, nemam mnogo vremena.

Marko: Misliš? Samo ne tako brzo prijatelju. Govori jasno. — Šta je u stvari.

Dr. Stevan: U stvari je tvoja nemarnost. Zašto nisi odmah tražio pomoći, kad si osićao da ti srce nije u redu...

Marko: To ti ne razumiš — a tako dobri prijatelji nismo, da ti to povirim. (Sad već potpuno vlada sobom i mrkosno tvrd je.) Uostalom nemoj više gnjaviti no kazuj.

Dr. Stevan: Dobro! Dakle ukratko... Prijane i sam si priznao kako odavno to već osićaš... razvilo se sasvim, približuje se kraju.

Marko (mračno): Biće kraj?

Dr. Stevan: Šta ćemo? Jednu, najviše dvi godine će ti srce izdržati ako se ne uzrujavaš i uživiš po receptu. Vrime taman dovoljno, da pomisliš kome ćeš koji dio svog velikog bogatstva da ostaviš.

Marko: Najviše još dvi godine? I to samo po receptu?...

Dr. Stevan: Dabome! Samo po receptu.

Marko (ljutito): Znaš li ti, da ja ne znam kako likovi mirišu. Sad sam prviput za života vidio likarsku ordinaciju — srdim se na sebe, što sam je i sad pogledao. Vas sam najviše mrzio za života, likar mi smrdi na mrtvo znojavo tilo.

Dr. Steven (kao jači): Šta ću — ja te nisam zvao. Štaviše čudi me otkud baš mene nađe od onolikih likara. Sto se srdiš na likare... šta ću i za to? Zanat nam je da iz mrtvih dižemo i usmrćujemo — možda zato i smrdimo na crknuto meso.

Marko (ljutito i sa razumivanjem ciljanja): No, no prijane... ja još nisam crknuto meso... ne brkaj pojmove.

Dr. Stevan: Hahaha. Neraspoložen si. (Marko ljutito uzima odilo i počne se oblačiti.) Sad znaš.

Marko: Misliš da prija nisam znao? Ne raduj se, nisi mi ti to otkrio.

Dr. Stevan: Zaista? Što mi to nisi prije rekao pa te ne bih ni prigledao. Drugo, ja te sad još više ne razumim: šta si uopšte dolazio kad si znao?

Marko: To te se ništa ne tiče. Ordinacija ti je za svakog otvorena, a taksu ću ti platiti. (Prizirno.) Ti novac ne voliš, zar ne?

Dr. Stevan: Haha. Misliš da ne znam da si pun novaca?... ali dvi godine su kratke da se silni novac pritopi u izvore uživanja? (isto prizirno) Život voliš zar ne? Haha. Kosmati kosač je jedini koji nikad nije savio vrat prid požudom da zvizde u dukate kuje? (nadmoćno): Znaš bratac Marko za slučaj da je njega kogod podmitio? Pravnik si; paragrafe dišeš na svakom koraku, lako ćeš mu dokazati krivicu prid Svevišnjim, samo ako znaš za njegono podmićivanje. — Hoćemo li ga tužiti..

Marko (razjareno, prvo ga strašno posmatra zastavši u oblačenju, zatim priteći): Još dvi, tri godine! Ne zaboravi: za te godine sam još čovik, a

Bunjevačko Kolo

svaki čovik je oštrica neumitne kose crnoga kosača... Kad on ne kosi, mogu ja...

Dr. Stevan (uplaši se, prisili na se ozbiljnost: Ostavimo se tog, — govorimo ozbiljno. Ti si bolestan, to je...

Marko (dovrši oblačenje): Lažeš: kad budem bolestan neću znati da mrzim, samo bolesni ljudi primaju pomoć...

Dr. Stevan: Znam da me mrziš, ali to je sve slabo... zato što od tebe dolazi. Priznajem ti ipak, ti si jači od mene... ali još ti jednom napominjem, ja sam dugotrajniji. Uspiti i savladati ne znači uvijek biti jači... Izvoli (izvadi tabakeru), možda će te umiriti...

Marko (uzima i pali): Misliš da ću odbiti?... Ne boj se, neka škodi... Ti si kukavan u tvojoj dugotrajnosti.

Dr. Stevan: Možda, ali od kukavica postaju heroji: od heroja ne može to još jedared postati. Imaš možda pravo: ja sam kukavica, to me priznajem i dira, ali jedina mi je nada, da ću izroditi razborite ljude. Ne treba mi ništa, samo razborita saradnica u rađanju i već je napola postignuto. Moj pola razborit sin se sjedini i izrodi s razboritim drugom još razboritiju jedinku i tako na kraju moja kukavna krv će teći u žilama jednog, barem kao ti, junačnog giganta. Kažem, ne treba mi ništa samo razborit drug u rađanju. Zar ne?

Marko: Ti ciljaš na Julku?

Dr. Stevan: Bože sačuvaj! Odakle bih ja moje kukavne prnje smio postavljati pored tebe. Dobro znam, ne boj se nisam natoliko lud, da kod Julke jedini ti dolaziš u račun. a ja... Divojka je za udaju, svaki joj može bravu svitlati.. što se i ja pokatkad uhvatim za nju... Zatim... ti se, čujem, ženiš s njome.

Marko: Ne laži. Čuo to nisi nikad... Ako hoću, mogu, ali ja neću. Ti to vrlo dobro znaš i zato sistematski peckaš, ali ne zaboravi da peckanje razumim. Podmazan sam mašću svih vragova, imam dobre oči, uši i nos, nećeš me izigrati, samo mi je jedina mahna što sam pošteno otvoren i hrabar a ne podmukla kukavica. Tu imaš prvenstvo, izigraćeš me.

Dr. Stevan: Samo ako mogu. Život je jedno izigravanje protivnika. Ali, đavo neka nosi te glupe pametne razgovore, ti su samo za ukočene formaliste koji jezikom poziraju a mi nismo taki, zar ne? Mi smo prirodni ljudi, štoviše priznajemo jedno drugom da smo neprijatelji.

Marko: Mi neprijatelji? Još toliko nisi dorastao, da ti ja budem neprijatelj. Mrzim te samo i prizirem i to silinom uzburkanih dubina koja se nikad ne bi spustila u blato da zgazi jednog duševnog šugavca i školju, da ne postoji opasnost da šuga i u ljljane ne udari. Znaš čemu imaš da zahvališ što govorim i pazim na tebe. Onim danom kad bi se ti izgubio iz Julkine blizine, ti bi za mene pao u paklene dubine ništavila a ja bih se uzdigao u visine bajki i nikad ne bih dopustio svom oku da ije-

dan zrak spusti na tvoju školjavu dušu. Čuvam samo Julku, a inače... ne bih te nikad smrvio, iako mi to nije teško, a znaš li zašto? Likove i likare mrzim, a kako bih Tvoje šugave otiske oprao s ruku bez njih, a gledajući te otiske ja bih se stidio i prizirao sebe.

Dr. Stevan: Haha. Dakle ipak nisam baš taki školjo u očima Julke za kakog sam se i sam držao. Ti si pošten Marko, sam si rekao, a ja velim, da si poštena luda: ne znaš svoje misli čuvati. Paziš na mene, znači bojiš me se. Svoje misli ne čuvaš, pošten si, to ćeš jednom skupo platiti. Pazi se...

Marko: Ne uobražavaj sebi gluposti. Ne bojim se tebe, tvoje snage i lipote, no lukavosti i svilenih riči koje ti na usnama rode. Kad bi sav svit bio od jednog poštenog Marka, onda lijo lukavstva, u klici bi ti crklo, ali pošten biti, luda biti, znači, reče sad: lukav biti znači, drag i mio biti, obavijen u lažnu svilu smrdljivih svilenih riči. Ja se bojim one svile što na suncu blista, a u tamu uvija svoj smrad — ali još sam ja tu, a Julku poznajem. Badava joj bravu svitlaš, da se dan noć držiš za nju, u toj kući samo ja imam kašiku.

Dr. Stevan (uvik lukavo u podsmijavanju, da bi izvukao iz plemenitog gnjeva Marka, što važno): Niko to ni ne kaže, a ja nemam vremena tako često otvarati Julkina vrata. Lukav sam, reče ti, znači, imam i duha. Zar ti pored onolike lukavosti i duha možeš zamisliti, da ću se ja trpati i takmičiti — ovaki školjo — sa tobom... poštenjačinom i junačnim, otvorenim mužem. Još kad sam pozitivno čuo, da se ženiš s njom i ono kratko vreme što sam joj kadgod posvetio, utrošio sam na zaradu novca. Ne, nemoj praviti tako pronicljivo lice, odrekao sam se Julke, to je istina.

Marko: Zar je ona ikad bila tvoja, ili si barem tu nadu mogao imati? Pravim pronicljivo lice, jer pozitivno znam da mi podmeću nogu. Otkud ti to niče, ne znam, ali da se ja ženim s Julkom, to nije istina. I još sada, posli ovog... (naglo se trgne, poplaši se od toga što je htio reći).

Dr. Stevan (razumi trzaj Marka): Da, da, baš posli ovog. Lukavac sam, podlac, ali da sam u tvojoj poštenoj koži, baš bih je posli ovog oženio. Da nisam čuo da se ženiš s njom, posli ovoga pri-gleda bih bio siguran da ćeš je oženiti. Poznajem te i zato ovo velim. Poštenjačina.

Marko: Onda me ne poznaješ, jer ja nisam nikom rekao da se ženim s Julkom, niti ću se ženiti. Svejedno mi je šta ti misliš i šta bih u mojoj koži uradio, a zašto se ne ženim s njome, to nećeš nikad doznati.

Dr. Stevan: Dabome da neću doznati jer već znam.

Marko: Ne znaš.

Dr. Stevan: I te kako znam. Nećeš mi reći zašto se nećeš s njom oženiti, zato jer ćeš se oženiti s njome. A kad se ne bi oženio i onda znam razlog, samo ti u oči neću reći. To da ti

Bunjevačko Kolo

neću reći svidoci da znam. Sad ti još jedared velim, da ćeš se s njome oženiti i to uskoro.

Marko: Ostavi te gluposti. Kažem ti lipo i otvoreno, ja se s Julkom neću oženiti. Neću i gotovo.

Dr. Stevan: To nije istina i ne može biti. Kad bi to uradio ti ne bi više bio stari Marko, ne bi više bio ona poštenjačina.

Marko: Tebi bi to bilo neobično žao, zar ne?

Dr. Stevan: Ja samo pričam o stvarima koje su za mene zabavnog karaktera... dakle ja ne mogu pojmiti, da se ti ne ženiš s Julkom.

Marko: Ostavi taj razgovor, nisam ga željan, a pogotovo sada i od tebe.

Dr. Stevan: Oho, tu pomalo imam interesa. Znaš li ti da bih ja tamo imao kašiku, da tvoja ruka nije jače držala. Nije to samo onako, probaj, pa ako ti se ne sviđa, ti baci. Koliko se godina već zanimaš s Julkom — svu mladost si joj vezao i sad kukavički da je ostaviš. To bi ovaki kukavac kao ja mogao uraditi, ali jedan Marko? Ti si kukavica kao i ja, ako to uradiš. — Upropastiti budućnost.

Marko: Ne laj, ne razumiš, pa ćuti.

Dr. Stevan: Razumim i zato govorim. Hoćeš nećeš ti je moraš sad uzeti. Razumiš li me, moraš? Ti si joj vezao svu mladost, vezaćeš je još i ovu godinu dvi i kad — izvini grubost moju — otegneš papke, ko će uzeti jednu divojku koja je svu mladost vezala uz tebe. Svi računaju da je divojka već prodana i najednom duvegija smisli...

Marko: Ćuti, da nisi dalje urlikao kučko bisna, jer ću te smrviti. Šta ti znaš, šta treba sad i šta ne treba. Ti ćeš meni govoriti, ti.

Dr. Stevan: Jest, ja. Uzmi je i to što brže, proživiceš s njome godinu dvi i onda će ostati udovica, a ne usidilica kao ovako. To ti je sad sveta dužnost, ako ne zbog tebe, ono zbog nje. Jedan Marko ne može za dužnost zaboraviti.

Marko (sav kipti): Jedan Stevan ne može o njoj govoriti. Ti pridičiš o dužnosti, ti, koji ni svoju ljudsku ne vršiš. Davo da popuje, ne znam da li bi ga slušao iko.

Dr. Stevan: Poslušaj i đavola, ako te upućuje na dobro Grdio si me, da sam kukavica, a sad si i sam to.

Marko: Ko? Ja, kukavica? Ja koji...

Dr. Stevan: Jest, ti. Šta si tražio onolike godine oko nje, kad se sad bojiš ženitbe. Sigurno se bojiš da će njoj ostati tvoje veliko imanje? Ti ćeš se s njome oženiti, to ti ja velim. Prisiliću te, ako nećeš, jer ja Julku volim možda više nego ti, to znaš. Razumiš prisiliću te, nećeš je ostaviti na cidilu.

Marko: A ja ti velim, da me neće prisiliti ni svi stražari

pakla a ne ti blida slika njihova. Ja Julku neću oženiti i makar ti vikao po svom svitu, da sam đubre i kukavica. Neću, razumiš.

Dr. Stevan: Zar ćeš je ostaviti meni?

Marko: Ti ne dolaziš u račun. Tvrдио si da imaš duha — a rugaš se sebi!

Dr. Stevan: To ćemo viditi. Ili ću te prisiliti da je uzmeš, ili ću je uzeti ali da ostane usidilica, to neću dozvoliti. (Lukavo): Ne razumim te, zašto je ne bi uzeo. Ona ne mora znati da je staza tvoja blizu groblja, živio bi s njome godinu dvi srićno (svedočarava prid njega), ona ne bi znala ništa i jednog dana bi se izvrnuo. Imati one srićne dane pored jedne lipe ženice... (Marko pati, ali se drži da se ne bi odao svom neprijatelju. Stevan sve to razumi i još više ulipšava): Još ako bi živio po redu, mogao bi malo i duže živiti, ali i dvi godine pored take žene i tolikog novca. Banje, more, planinski opojni vazduh, sunčane oči ženice, — možda još i dite... Šta bi meni dronji vridio cio život pored nje... ti sa tvojim novcem za dvi godine pored nje možeš uživati slasti svih nebesa, šta ja i ona nikad ne možemo okusiti. Moraš je uzeti, moraš barem nju usrićiti. Naravno te slasti nebesa su samo slikovitisti moje bujne duše, ali bio bi, što no se kaže, srićan.

Marko: Neću je uzeti, razumiš, neću. Ali ni tvoja biti neće. Štaviše ostaviću ja sad odmah, neka pati, a ti ako je voliš, ti ćeš plakati s njome zajedno. Imam još dvi godine, neću ih utrošiti ni na čiju sriću, već na svoju. Imam novaca, novac ću uživati ja, niko... Još i one dvi godine da utrošim na tuđe usrićavanje? Neka pati i ona, a ne boj se, nećeš uživati ni ti, jer ako ti sotona i dodili nju, ti nikad nećeš imati onu Julku koju je imao Marko. Ja te mrzim i mrziću te uvijek i nikad ne bih s tobom uprljao ruke... (prominjenim glasom): Ne boj se ne ostavljam Julku iz kukavičluka, sve što sam sad rekao, da je hoću mučiti nije istina; ja Julku volim još više no prija, (strilja): ali ti ne smiš znati šta se u mojoj duši dešava! Misli ti da sam kukavica, ali doće jedanput onaj koji će razumiti Marka. Marko nije kriv što još samo godinu dvi ima... Ne lažeš mi? Samo još toliko?

Dr. Stevan (odvažno): Ima još likara, zapitaj ih. Ne zaboravi da smo neprijatelji, tebi ne bih lagao. — Dakle nećeš je oženiti?

Marko: Zar opet sa ženidbom? Neću, neću i stoputa neću, a zašto, neka te muči... Ti... (pođe na njega zgrčenih šaka.)

Dr. Stevan: Ne uzrujavaj se, škodi ti...

Marko: Prljavština te spasava. — Neću je oženiti, ali uživam u tome, što ni tvoja biti neće... Ti smrdiš — jer misliš da ja smrdim. (Pljune i naglo izade na mala vrata.)

Dr. Stevan (mirno gleda za njim, zatim se nasmije ironično, resko, jako): Dakle ja ne znam šta ti se u duši dešava? Hahaha. Da ne znam, nikad ti ne bih podmetnuo pod glavu. Junak si Marko, da većeg ne poznajem, veličinom tvoje duše bih se ponosio, ali da nismo

Bunjevačko Kolo

neprijatelji. Samo još godina dvi... ali i glup si... glupo pleme nit... Nećeš se oženiti, ne mogu te prisiliti. Ja da tebe silim? (Isprsi se.) Da te silim da mi isprid usta nosiš zalogaj? Marko!! Život je onih koji ga znaju iskoristiti, a ne poštenih i heroja... Propao si, ali te ne žalim: glup si i idi. Niži sam, mnogo niži od tebe, ali jamu sam baš zato iskopao... Hahaha... Iskopao se je sam, jer si bolestan... bolestan u toj plemenitoj duši i meni si je pokazao, da ti je rastrujem na smrt. — Budalo, sam upropašćuješ sebe, jer si lud da viruješ što ti kažem, uzimaš obrt života iz obične lukavštine... Bolesna duša. (Ode i otvori velika vrata i zvanično): Gospodo, ko je na redu?...

— ZASTOR —

Janko Grbić

B. Vukov

O C I N E

— BUNJEVAČKE NOVE KNJIGE —

Petar Pekić: Uvela Ruža — roman, Subotica 1934. — Bunjevački najplodniji živi književnik. Radio je na pismama, privodima. Ovo mu je drugi roman. Ovo je pravi put za g. Pekića. On je sve dosada tražio put: tribalo bi da sve ostavi i prida se usavršavanju svog talenta romansijerski potcrtanog.

Ovaj roman pokazuje napridak. Znatno otskače od prvog romana i po samoj konstrukciji i po obradi. No g. Pekić još nije dao što bi mogao dati. Sadržina je malo svakidašnja; kako je jedan subotički list doneo, rekavši otprilike ovo: radi se o srići i nesrići ljudi i g. Pekić zaključuje da dobro pobeđuje zlo., Čudan prikaz tog lista svidio isto da je sadržaj malo svakidašnji, jer gdi se ne radi o srići i nesrići?... Starija divojka se spašavao naziva usidilice i stupa u brak bez prave ljubavi... kriza, katastrofa, peripetija i: „a budućnost im obećaje sve ono što im je u takvoj sreći još preostalo nadn.“

Komponovanje g. Pekića je uglavnom dobro, zanimljivo i protkano potentnim zapletima. Samo na jednom mjestu je zaplet poletio snažno kao gejzirski mlaz (glava 6. sastanak Ruže i Želimira Grgića), zvečkao pun očekivanja i tek pri kraju se pokazalo, da je jadno pao umirući u nekoliko riči, kao otpale kapi tog gejzira. Izgleda, kao da je pisac izgubio taj zaplet iz vida i pri kraju se sitivši, nije znao kuda će s njim, nego ga dao u usta Zore Anđelićeve kao sumarno objašnjenje. Osića se i jedna neodređenost, prominljivost sa stranice na stranicu. Iznenadenja. Dobra epizoda, pa naglo podbacivanje. Kao neuspjela reportaža se pojavljuje pojedina stranica. Stvari tu nisu dosta razrađene. Pored ovog pozitivnog neugodno utiče to negativno usicanje pojedinih mesta.

Psihologija, koje ima puno, u mogućnostima ubedljiva, izrađena u tančine kod glavne junakinje. Karakter glavnog junaka, dosta neodređen, bez plastike. Misto reljefa njegovog karaktera, dobijamo opis „njegov opaki karakter“ „pokvarena duša.“ Ostale ličnosti i same uloge imaju slabe. Uglavnom je tu žena i muškarac.

Jezik nije besprikoran. Sintaksa dosta puta pada nemoćno u borbi. U načinu piščevog ocrtavanja, dosta čudno se ističe navadanje kao: tako veli Erasmo Roterdamski, kako veli Diderot... i t. d. Kao da pisac želi istaći svoju načitanost, Ili možda ne?!

No odbacivši sve te zamirke, g. Pekić je uglavnom dao našoj književnosti jedan pozitivan prilog. Pokazao je da je sposoban za šire koncepcije koje odišu ozbiljnošću. Samo više realnosti, manje namištenosti i

šuvoparnosti dijaloga i više razrađenosti i dobro plasiranih epizoda, koje će karakter romana reljefnije ispupčiti.

Sa gledišta naše uže bunjevačke književnosti, već i ovako kako jeste, dilo g. Pekića je jedan veliki plus, a ne ono, za što ga drži većina naših leteći književno obrazovanih čitalaca kojima su još u živoj uspomeni statusi njihove literature: Crna braća, Dusepo Musolini i Knez pećina... i t. d.

Joso Šokčić: Subotica pre i posle oslobođenja — 1934. -- Građa za istoriju Subotice. Zaista je to građa za istoriju bunjevačke metropole za tek prohujale podrug decenije. Sem strogo istorijskog dila koji govori o davnoj prošlosti, ova knjiga je jedna odlična reportaža velikih vrimena, koja su nam još prid očima, ali već u izmaglici. G. Joso Šokčić ih je otrgnuo iz te izmaglice za vičita vrimena. Bez naročtog staranja za izvitoperenost i namištenost, ova knjiga nam iznaša sve to neposridno, objektivno i prosto, kao u prijatnom sićanju. Svi važniji momenti su tu skupljeni, sve možemo tu naći kao da piše: „Subotica, lexikon 1918--33.“ U sitnice je sve značajnije zapaženo. Rekao bi čovik, da je pisac brižljiv kao stari egipatski slikari; samo je on imao i to što je njima nedostajalo pored svestranog zapažanja: moć harmonizacije. Tu je sve, i sve na svom mistu. I bez tendencije. Istinito.

Samo, stvar je dabome razumljiva, svaki istinu može tumačiti s koje strane hoće. Tako je i u „Vremenu“ kad je pisano o ovom dilu, rečeno otprilike ovo: — Svi ovi veleizdajnici su rekli da su Srbi, da im je domovina Srbija... Dakle ipak!... — uskliknuo je pisac članka u „Vremenu“. Dakle ipak nije! — velimo mu mi.

Dio o veleizdajnicima je najvažniji u ovoj knjizi. On pokazuje nacionalnu snagu Bunjevaca za vrime austro-ugarske. Bez tendencije. Istinito. A pisac članka u „Vremenu“, je uskliknuo: — Dakle ipak! Bunjevci su Srbi!

Šokčić, po mišljentu ovog, ima tendenciju da to dokaže ovom knjigom. Nema je, po našem mišljenju. A ipak su Bunjevci Srbi, a ipak su Bunjevci Hrvati. pa i Bugari, ali u južnoslvenskom smislu, a ne plemenskom kako to misli g. u „Vremenu“, kako su to mislili gg. Rudolf Horvat, Erdeljanović, Kuntič Albe, Pekić i t. d. Ne, ovi veleizdajnici su mislili jugoslovenski već onda, čistije no oni što kliću „ipak.“ A evo objašnjenje zašto su rekli da im je domovina majka Srbija. Oni su hteli biti veleizdajnici. Jedina južnoslovenska zemlja za koju su više znaie, i koja je bila slobodna, je bila Srbija. Dakle, ako je htio biti veleizdajnik, samo Srbija mu je bila... taj veliki trn u očima Madžara. A bunjevački veleizdajnici su hteli trn zabiti Madžarima u oči i kliknuli su: — Majka Srbija... Kaki vrag veleizdajnik bi to bio, što bi kliknuo: — Majka Hrvatska...

— Ugy van fiam — rekli bi mu Madžari, ta i Hrvatska je čedo velike Austro-ugarske. Razumljivo, da je sa namirom veleizdajstva to kliknuo koji Bunjevac, to bi bilo veleizdaja nepodobnim sritstvom. Isto kao da sad veli: — Moja domovina je majka Bačka.

Ipak! Ipak je ova knjiga objektivna, neće Bunjevce ni da posrbi, ni da pohrvati, nego ih ostavlja Bunjevcima u Jugoslovenstvu. I ipak!... Ti bunjevački veleizdajnici nisu hteli ni velikosrpstvo ni velikohrvatsvo, nego veliko Jugoslovenstvo. I kad bi g. Šokčić i htio suprotno dokazati (što daleko stoji od njega) ne bi mogao.

Ova knjiga, sem toga što je potpuna, objektivna, jeste i prvo dilo na našem jeziku o Subotici. I to prvo dilo napisao je Bunjevac.

Knjiga je u odličnom platnenom uvezu, na finom papiru, sa divnim slikama. Naročito se ističe slika Nj. Vel. Kraljice u bunjevačkoj narodnoj nošnji.

Knjiga se može poručiti i u našoj administraciji, uz cinu od 150 dinara.

P O Z O R I Š T E

Zagrebačko kazalište u Subotici, 22 i 23. VIII, 1934. — Prvi dan komedija „Kako se žene osvajaju“. Takih komedija smo već gledali. To je moderna komedija: zabavljaj se o narode. Dosta namrštena, tehnička. Zaplet je bio skoro na osustvu. A ono malo zapleta, kao da smo čuli glas naše bake: znate dico, tako je to bilo jednom... Profesor Sten, naglo reče: — Znaš Šarm, eto, da se vi ne mišate u moje seksualne odnose i sve će biti dobro...

— Dobro — stisne mu Šarm ruku i eto sveti rasplet.

Psihološke motivacije plitke, obrti nagli, upravo neshvatljivi pokatkad. Radnja bez jedinosti, kao da nas vođa upućuje kroz šarenilo starinskog grada.

Gluma špašava. G. g. Tito Strozzi u ulozi Šarma, Vjekoslav Afrić u ulozi sluga i Alfred Grünhut u ulozi profesora Stena, pogodeni bespri-korni.

Drugi dan komad „Tako ti je na tom svijetu dijete moje“. Ovo je štogod više, štogod plastičnije, snažnije po osjećaju i po izvedbi male glavne junakinje upravo klasično, nesravnjivo. Kičma komada je jedan duboki sveti osjećaj ljubavi prema roditelju, ljubavi koja je prirodna i divljački egoistična u svojoj uzvišenoj širini.

Tehnika frapantno jednostavna i baš time efikasna. Šekšpirska je upravo. Alberto pridržaje Marieti malo pozorište lutaka. To je u stvari sitnica, ali ovde stvara čuda, prvi korak teško izvojevanog obrta. Ovde je pridobio dušu male Mariete, a kad je sviranjem romanse njenog oca to bilo i očitovano s njene strane, tu je samo primio vinac pobide. Režija plastična sa milimetarskim direktivama. U izvedbi su se iako dobri svi izgubili pored male umetnice Lea Deutsch. G. Tito Strozzi u ulozi Antonia i g. Josip Pukšec u ulozi profesora pripotentni, karikirani. Božena Kraljeva u ulozi majke uživljena. Naročito simpatičan g. Zvonimir Tkalec u ulozi Giavinia, prijatelja i velikog ljubitelja dičije duše. Ali svi su ositili pri aplauzu, da se imaju povući iza male umitnice.

B. P. S.

NAPOMENA UREDNIŠTVA: Ovaj broj je tribao izaći u uobičajeno vrijeme, ali su se desile tehničke smetnje sa prvotnim rukopisima sprem-
ljenim za njega, tako je zakasnio i pojavljuje se bez nastavaka pojedinih
radova koji su započeti u prošlim brojevima. Krivica nije do Ured-
ništva, molimo cinjene čitaoce, da to izvole primiti na znanje,

Bunjevci širite našu rič!

Ko svoje štuje, sebe štuje!